

REPUBLIKA HRVATSKA
Ministarstvo znanosti
i obrazovanja

Samostalni sektor za nacionalne manjine

STANJE NA PODRUČJU
ODGOJA I OBRAZOVANJA NA
JEZIKU I PISMU NACIONALNIH
MANJINA U REPUBLICI
HRVATSKOJ U 2018./2019.
ŠKOLSKOJ GODINI

Rezultati analize prikupljenih podataka

ZAGREB, 2019.

Sadržaj

Uvod.....	2
1. Cilj analize	3
2. Metode prikupljanja i opis podataka	3
3. Opis stanja.....	4
3.1. Odgojno-obrazovne ustanove.....	4
3.2. Broj učenika prema modelima nastave	5
3.3. Nastava prema jeziku i pismu nacionalnih manjina.....	8
3.3.1. Osnovna škola	8
3.3.2. Srednja škola	11
4. Broj učenika u odnosu na cjelokupnu populaciju učenika u Republici Hrvatskoj.....	13
4.1. Kretanje broja razrednih odjela u osnovnim i srednjim školama	17
4.2. Kretanje broja ustanova, odjela i učenika u nastavi na jeziku i pismu nacionalnih manjina i njihov međusobni odnos	19
5. Analiza prikupljenih podataka putem upitnika.....	21
5.1. Vođenje dvojezične dokumentacije.....	21
5.2. Smjenski rad.....	22
5.3. Pokrivenost izvođenja nastave na jeziku i pismu nacionalnih manjina materinskim jezikom ..	23
5.4. Vladanje jezikom i pismom nacionalne manjine tajnika i knjigovođe	24
5.5. Organizacija nastave prema modelu i jeziku nacionalne manjine.....	24
5.6. Stručni suradnici.....	25
5.6.1. Model A.....	26
5.6.2. Model B.....	26
5.6.3. Model C.....	26
5.7. Voditelji odjela na jeziku i pismu nacionalne manjine.....	27
5.8. Nastavnici i učenici.....	27
5.9. Udžbenici.....	28
5.10. Prostorni uvjeti.....	30
5.10.1. Stanje postojećeg prostora i ocjena opremljenosti	31
5.10.2. Stanje i opremljenost prostora prema modelima, nacionalnim manjinama i vrsti odgojno-obrazovne ustanove	32
5.10.3. Pristupačnost za učenike smanjene pokretljivosti.....	35
6. Financijski pokazatelji	36
7. Zaključak.....	38

Uvod

Pravo pripadnika nacionalnih manjina na obrazovanje na svom jeziku i pismu zajamčeno je Ustavom Republike Hrvatske (Narodne novine, broj 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10 i 05/14), Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina (Narodne novine, broj 155/02, 47/10, 80/10 i 93/11) te Zakonom o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina (NN, br. 51/00 i 56/00). Odgoj i obrazovanje na jeziku i pismu nacionalnih manjina sastavni je dio cjelokupnog sustava odgoja i obrazovanja te se temeljni dokumenti obrazovne politike odnose i na ovaj segment obrazovnog sustava. Odgoj i obrazovanje na jeziku i pismu nacionalnih manjina provodi se u osnovnim i srednjim školama s nastavom na jeziku i pismu kojim se služe pod uvjetima i na način propisan posebnim programom nadležnog ministarstva o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina.

Pripadnici nacionalnih manjina svoje ustavno pravo na odgoj i obrazovanje ostvaruju prema trima osnovnim modelima školovanja:

- Model A – nastava na jeziku i pismu nacionalnih manjina (cjelokupna nastava izvodi se na jeziku i pismu nacionalne manjine)
- Model B – dvojezična nastava (nastava prirodoslovne skupine predmeta izvodi se na hrvatskome jeziku, a društvene skupine predmeta na jeziku pripadnika nacionalne manjine)
- Model C – njegovanje jezika i kulture (uz redovitu nastavu na hrvatskome jeziku, na manjinskome jeziku izvodi se nastava jezika i kulture nacionalne manjine).

U modelu A obrazuju se u osnovnoj i srednjoj školi: talijanska nacionalna manjina, srpska nacionalna manjina, mađarska nacionalna manjina te češka nacionalna manjina u osnovnoj školi.

U modelu B obrazuje se mađarska i srpska nacionalna manjina u osnovnoj školi te češka nacionalna manjina u srednjoj školi.

U modelu C obrazuju se u osnovnoj školi: albanska nacionalna manjina, bošnjačka nacionalna manjina, češka nacionalna manjina, srpska nacionalna manjina, slovačka nacionalna manjina, slovenska nacionalna manjina, mađarska nacionalna manjina, makedonska nacionalna manjina, njemačka i austrijska nacionalna manjina, ukrajinska nacionalna manjina, rusinska nacionalna manjina, ruska nacionalna manjina, židovska nacionalna manjina, poljska nacionalna manjina i talijanska nacionalna manjina te u srednjoj školi albanska, češka, makedonska, mađarska, ruska, slovačka, slovenska, srpska i talijanska nacionalna manjina.

Uz navedene modele odgoja i obrazovanja ostvaruju se posebni oblici nastave: ljetna škola, zimska škola, dopisno-konzultativna nastava te posebni programi za uključivanje učenika romske nacionalne manjine u odgojno-obrazovni sustav. Pripadnici nacionalne manjine sami predlažu i odabiru model i program u skladu s postojećim zakonima i svojim mogućnostima za realizaciju programa. Svi modeli i oblici školovanja u redovitom su odgojno-obrazovnom sustavu Republike Hrvatske.

1. Cilj analize

Na temelju Uredbe Vlade Republike Hrvatske (Uredbe o unutarnjem ustrojstvu Ministarstva znanosti i obrazovanja, NN, br. 86/2017. i 79/2019.) i Zaključka Vlade Republike Hrvatske od 24. kolovoza 2017. godine (Klasa: 022-03/17-07/377, Urbroj: 50301-23/22-17-3) kojim donosi Operativni program za nacionalne manjine za razdoblje od 2017. do 2020., Samostalni sektor za nacionalne manjine Ministarstva znanosti i obrazovanja izradilo je analizu stanja na području odgoja i obrazovanja na jeziku i pismu nacionalnih manjina u osnovnim i srednjim školama. Osnovni cilj analize je snimiti zatečeno stanje u odgojno-obrazovnim ustanovama koje provode jedan ili više modela odgoja i obrazovanja na jeziku i pismu nacionalnih manjina. Manjinsko obrazovanje sastavni je dio odgojno-obrazovnog sustava Republike Hrvatske, a nastava se izvodi na temelju jednog od modela, A, B i/ili C, prema nastavnom planu i općim predmetnim kurikulumima, ali na materinskom jeziku. Opće je poznato da takav vid nastave iziskuje određenu prilagodbu, ali i dodatni trud nastavnog kadra u vođenju dvojezične pedagoške dokumentacije, opće administracije, pripreme za nastavu i u samoj realizaciji predmetnih kurikuluma. Osim navedenoga, teškoće u odgojno-obrazovnom procesu stvara i nedostatak udžbenika na manjinskom jeziku, kao i nepodudaranje uvezenih udžbenika iz zemlje matičnog naroda s predmetnim kurikulumima u Hrvatskoj. Sve je veći izazov u optimalnoj mjeri organizirati nastavu zbog pada broja učenika i osigurati adekvatne uvjete za nesmetano održavanje nastave.

Cjelokupni postupak analize ima cilj prikupiti podatke škola o trenutačnom broju učenika i nastavnog kadra, kao i broju stručnih suradnika, njihovoj stručnosti, znanju manjinskoga materinskog jezika, administrativnim i prostornim uvjetima rada te analizom dobiti uvid u postojeće stanje i potencijalne mogućnosti za unaprjeđenje na području odgoja i obrazovanja na jeziku i pismu nacionalnih manjina.

2. Metode prikupljanja i opis podataka

Obrazac Upitnika za analizu uvjeta rada učitelja, nastavnika i stručnih suradnika u nastavi na jeziku i pismu nacionalnih manjina dostavljen je dopisom Ministarstva znanosti i obrazovanja na adrese svih osnovnih i srednjih škola u Republici Hrvatskoj. Upitnik su popunjavali ravnatelji ili stručni suradnici škola.

Podaci su prikupljeni u 2018./2019. školskoj godini. Popunjeni Upitnik poslale su sve školske ustanove koje imaju organiziranu nastavu po modelu A, B i/ili C na jeziku i pismu nacionalnih manjina. Popunjene obrasce poslalo je 170 odgojno-obrazovnih ustanova u kojima je organiziran neki od modela obrazovanja na jeziku i pismu nacionalnih manjina, što je ujedno i cjelokupna populacija školskih ustanova s takvim programima. Skup se može raščlaniti prema vrsti obrazovanja: osnovna škola, gimnazija i srednja strukovna škola. Nadalje se detektiraju i jezici i pisma nacionalnih manjina, kao i modeli nastave koji su organizirani u odgojno-obrazovnoj ustanovi. U kvantitativnom dijelu upitnika prikupljeni su podaci o broj učenika, razrednih odjela, djelatnika, satnici, normi nastavnog kadra, a kvalitativno i opisno o pitanjima vezanim uz kvalitetu opremljenosti i uvjetima rada u školi.

Nadalje, mora se napomenuti da je analiza u tome složenija što se kombiniraju promatrana svojstva obrazovanja na materinskom jeziku nacionalnih manjina. Tako se u nekim ustanovama kombinira vertikalna, a u nekim horizontalna obrazovnog sustava. Uz to, postoje

školske ustanove u kojima se kombiniraju različiti modeli obrazovanja i/ili jezici i dodatno vertikala i horizontala. U takvim uvjetima, što je vidljivo i u analizi koja slijedi, ponekad je u fokusu broj ustanova (kojih je 170), jezici i modeli obrazovanja, pri čemu se zanemaruje broj ustanova i promatraju različiti programi/kombinacije materinskog jezika manjina i modela prema kojima se nastava izvodi (ukupno po svim manjinskim jezicima 207, od toga 43 po Modelu A, 4 po Modelu B i 160 po Modelu C).

Izvor dijela podataka je iz Školskog e-Rudnika (ŠeR) koji se oslanja na bazu e-Matice.

3. Opis stanja

3.1. Odgojno-obrazovne ustanove

Osnovnoškolske i srednjoškolske odgojno-obrazovne ustanove u Republici Hrvatskoj provode programe na jeziku i pismu nacionalnih manjina u svim modelima obrazovanja. U **tablici 1.** vidljivo je da se nastava na jeziku i pismu nacionalnih manjina organizira u 177 vertikalnih i horizontalnih kombinacija u 170 ustanova. Razlika od sedam programa u odnosu na broj jedinstvenih ustanova pojavljuje se zbog činjenice da je u određenim slučajevima u jednoj ustanovi prisutno više obrazovnih vertikala, ali i horizontala.

Tablica 1. Broj i struktura programa na jeziku i pismu nacionalnih manjina po županijama u 2018./2019. školskoj godini

Županija	Osnovna škola		Gimnazija		Strukovna škola		Ukupno	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
BJELOVARSKO-BILOGORSKA	12	6.78	2	1.13	1	0.56	15	8.47
BRODSKO-POSAVSKA	3	1.69					3	1.69
GRAD ZAGREB	9	5.08	3	1.69			12	6.78
ISTARSKA	15	8.47	4	2.26	5	2.82	24	13.56
KARLOVAČKA	8	4.52					8	4.52
KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA	1	0.56					1	0.56
LIČKO-SENJSKA	4	2.26					4	2.26
MEĐIMURSKA	3	1.69					3	1.69
OSJEČKO-BARANJSKA	28	15.82	3	1.69	3	1.69	34	19.21
POŽEŠKO-SLAVONSKA	4	2.26	2	1.13	1	0.56	7	3.95
PRIMORSKO-GORANSKA	12	6.78	2	1.13	1	0.56	15	8.47
ŠIBENSKO-KNINSKA	4	2.26					4	2.26
SISAČKO-MOSLAVAČKA	9	5.08					9	5.08
SPLITSKO-DALMATINSKA	3	1.69					3	1.69
VARAŽDINSKA			1	0.56			1	0.56
VIROVITIČKO-PODRAVSKA	2	1.13		0.00			2	1.13
VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	20	11.30	2	1.13	3	1.69	25	14.12
ZADARSKA	5	2.82	1	0.56			6	3.39
ZAGREBAČKA	1	0.56					1	0.56
Ukupno:	143	80.79	20	11.30	14	7.91	177	100.00

S obzirom na nekombiniranu obrazovnu vertikalu, u 143 osnovne škole izvodi se neki od oblika modela manjinskog obrazovanja (Model A: 32, Model B: 3 i Model C: 140), u 13 gimnazija (Model A: 2, Model B: 1 i Model C: 12) i 7 strukovnih srednjih škola (Model A: 4, Model B: 0 i Model C: 5). Kombinacija vertikale osnovna škola – srednja škola samo je u

jednoj ustanovi na mađarskom jeziku po Modelu A. S obzirom na obrazovnu horizontalu kombinacije gimnazijskog i strukovnog programa pojavljuje se u sedam srednjoškolskih ustanova (Model A: 5, Model B: 0 i Model C: 2).

Struktura obrazovne vertikale pokazuje da je brojčano više osnovnoškolskih ustanova u kojima je organizirana nastava u nekom od modela obrazovanja na manjinskom jeziku u ukupnom broju ustanova na manjinskom jeziku. S aspekta županija, najviše je ustanova u kojima je organizirana nastava na manjinskom jeziku u Osječko-baranjskoj županiji (19,21%), zatim u Vukovarsko-srijemskoj (14,12%) i u Istarskoj županiji (13,56%) od ukupnog broja ustanova koje provode neki od modela manjinske nastave na području Republike Hrvatske.

U 2018./2019. školskoj godini na području cijele Republike Hrvatske je 1.301 ustanova u osnovnom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju od kojih je 912 osnovnoškolskih matičnih i 401 srednjoškolskih ustanova. S obzirom na cjelokupnu sliku ukupnog broja odgojno-obrazovnih ustanova, udio ustanova u kojima je organizirana nastava prema nekom od modela za osnovne škole je 15,63% od ukupnog broja osnovnih škola, a za srednje škole je 8,48% od ukupnog broja srednjih škola.

Promatrajući sveukupni broj ustanova na jeziku i pismu nacionalnih manjina, njihov broj je sljedeći prema modelima i vertikali/horizontali:

	Osnovna škola	Gimnazija	Srednja strukovna škola
Model A			
Mađarski jezik	3	1	1
Srpski jezik	16	2	4
Češki jezik	3	-	-
Talijanski jezik	11	4	4
Model B			
Mađarski jezik	2	-	-
Srpski jezik	1	-	-
Češki jezik	-	1	-
Talijanski jezik	-	-	-
Model C			
Mađarski jezik	25	1	1
Srpski jezik	32	1	2
Češki jezik	16	3	1
Talijanski jezik	1	1	1

3.2. Broj učenika prema modelima nastave

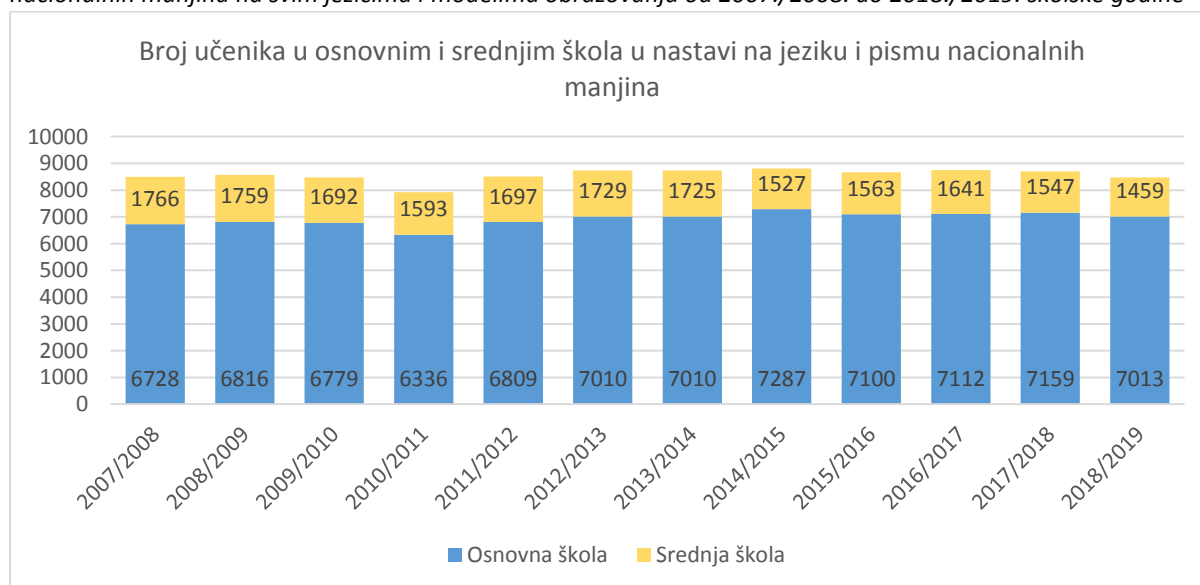
U 2018./2019. školskoj godini osnovnu školu je pohađalo sveukupno 318.894 učenika, a srednju školu 145.674 učenika, odnosno ukupno 464.568 učenika. U manjinskom obrazovanju sudjelovalo je 8.472 učenika osnovnih i srednjih škola, što čini tek 1,82% od ukupnog broja (7.013 u osnovnoj školi, što čini 2,2% u odnosu na sve osnovnoškolce i 1.459 učenika u srednjoj školi, što čini oko 1% od broja srednjoškolskih učenika – **Tablica 2.**).

Tablica 2. Kretanje ukupnog broja učenika u odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina u osnovnim i srednjim škola po modelima u razdoblju od 2007./2008. do 2018./2019. školske godine

Školska godina	Osnovna škola po modelima za sve manjine				Srednja škola po modelima za sve manjine				Sveukupno
	A	B	C	Ukupno	A	B	C	Ukupno	
2007./2008.	4.425	14	2.289	6.728	1.707	52	7	1.766	8.494
2008./2009.	4.417	14	2.385	6.816	1.683	46	30	1.759	8.575
2009./2010.	4.271	11	2.497	6.779	1.606	39	47	1.692	8.471
2010./2011.	3.832	8	2.496	6.336	1.514	39	40	1.593	7.929
2011./2012.	4.171	29	2.609	6.809	1.480	38	179	1.697	8.506
2012./2013.	3.921	28	3.061	7.010	1.516	39	174	1.729	8.739
2013./2014.	3.896	44	3.070	7.010	1.400	44	281	1.725	8.735
2014./2015.	3.933	60	3.294	7.287	1.253	35	239	1.527	8.814
2015./2016.	3.833	47	3.220	7.100	1.260	25	278	1.563	8.663
2016./2017.	3.825	72	3.215	7.112	1.251	18	372	1.641	8.753
2017./2018.	3.777	74	3.308	7.159	1.184	19	344	1.547	8.706
2018./2019.	3.563	79	3.371	7.013	1.089	10	360	1.459	8.472

U međusobnom odnosu broja učenika prema modelima u osnovnoj školi za 2018./2019. školsku godinu na području manjinskog obrazovanja vidimo da je raspored približno jednak između modela A i C (Model A: 50,81%; Model B: 1,12% i Model C: 48,07%), a u srednjoj školi je veći broj učenika u obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina po Modelu A (Model A: 74,64%; Model B: 0,69% i Model C: 24,67%). Uzimajući u obzir da se neposredna veza može povući između odgoja i obrazovanja na hrvatskome nastavnom jeziku i odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina prema modelu A i B jer se ovi vidovi nastave mogu organizirati i na razini cijele škole ili kao posebni razredi, odnosi između ukupnog broja učenika u Republici Hrvatskoj i broja učenika u spomenutim modelima je sljedeći: u osnovnoj školi 1,14%, a u srednjoj školi tek 0,75%.

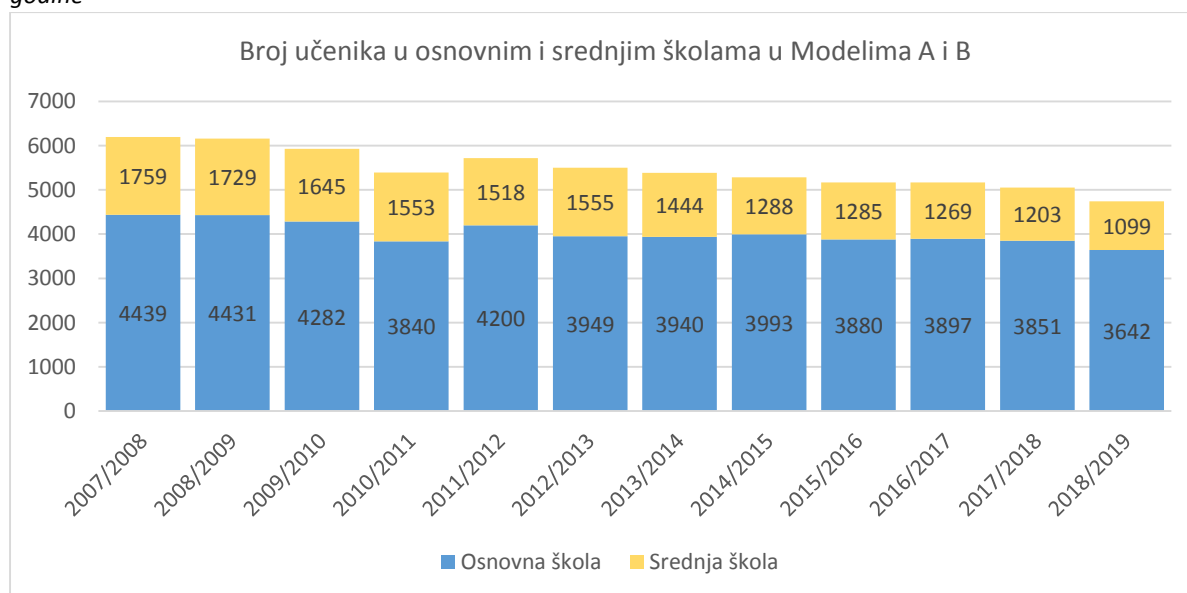
Grafikon 1. Ukupan broj učenika u osnovnim i srednjim školama u odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina na svim jezicima i modelima obrazovanja od 2007./2008. do 2018./2019. školske godine

Vremenski niz i analiza kretanja broja učenika u osnovnim i srednjim školama generalno pokazuje male oscilacije (**Grafikon 1.**), no uzevši u obzir zakonsku i podzakonsku regulativu i ranjivi karakter manjinskog obrazovanja, nekoliko učenika manje može značiti ukidanje razrednih odjela ili škola koje izvode nastavu po modelima A ili B, odnosno odgojno-obrazovnih skupina po Modelu C.

Promatrajući izdvojeno modele obrazovanja A i B (**Grafikon 2.**), za razliku od ukupnog broja učenika u manjinskom obrazovanju, koji stagnira ili samo blago pada u svim modelima obrazovanja, možemo primijetiti smanjujući trend broja učenika. S jedne strane objašnjenje se pronalazi u demografskim kretanjima ukupnog broja stanovnika u Republici Hrvatskoj, što neposredno uzrokuje smanjenje broja učenika, a što se višestruko manifestira u manjinskoj zajednici. S druge strane, nastava u Modelu A je organizirana za četiri manjine (srpsku, talijansku, češku i mađarsku) i u promatranom razdoblju nije došlo do dodatnog uvođenja nastave po tome modelu za neku drugu nacionalnu manjinu nasuprot nastavi po Modelu C gdje dolazi do kontinuiranog uvođenja novih skupina za nacionalne manjine koje još nisu imale takvu skupinu ili do proširenja broja odgojno-obrazovnih skupina na novim područjima za manjinu koja je već imala takav vid nastave (**Grafikon 3.**).

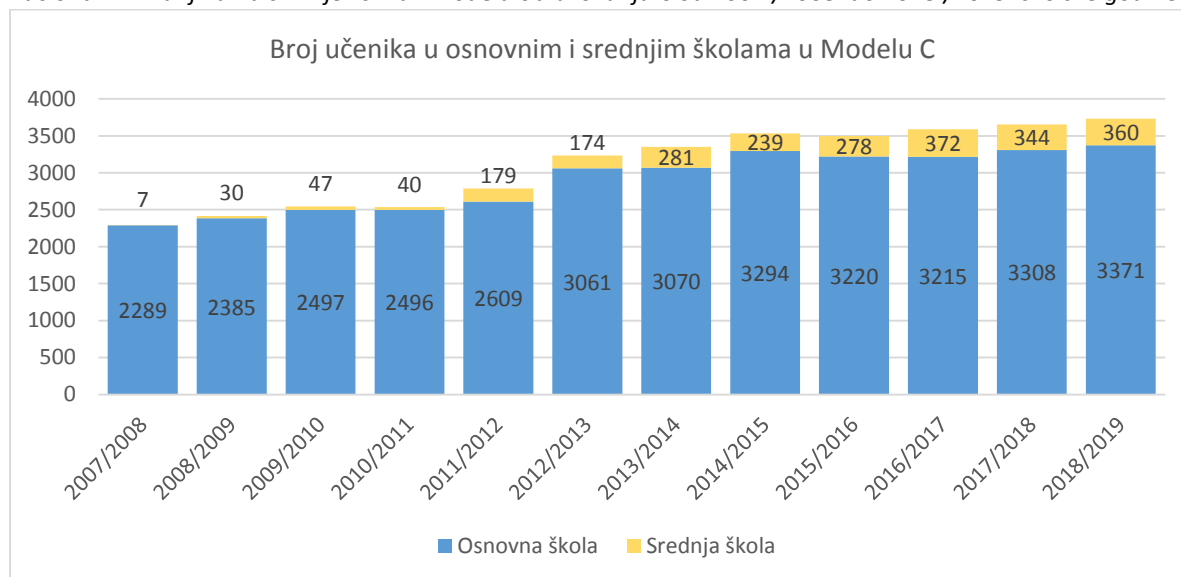
Grafikon 2. Ukupan broj učenika u osnovnim i srednjim školama u odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina na svim jezicima i Modelima obrazovanja A i B od 2007./2008. do 2018./2019. školske godine

Model C u promatranom razdoblju doživljava porast broja učenika i broja odgojno-obrazovnih skupina (s 250 skupina u 2007./2008. školskoj godini do nešto više od 450 u 2018./2019. školskoj godini).

Broj uključenih nacionalnih manjina porastao je s osam u 2007./2008. školskoj godini na 15 u 2018./2019. školskoj godini.

Grafikon 3. Ukupan broj učenika u osnovnim i srednjim školama u odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina na svim jezicima i Modelu obrazovanja C od 2007./2008. do 2018./2019. školske godine

3.3. Nastava prema jeziku i pismu nacionalnih manjina

3.3.1. Osnovna škola

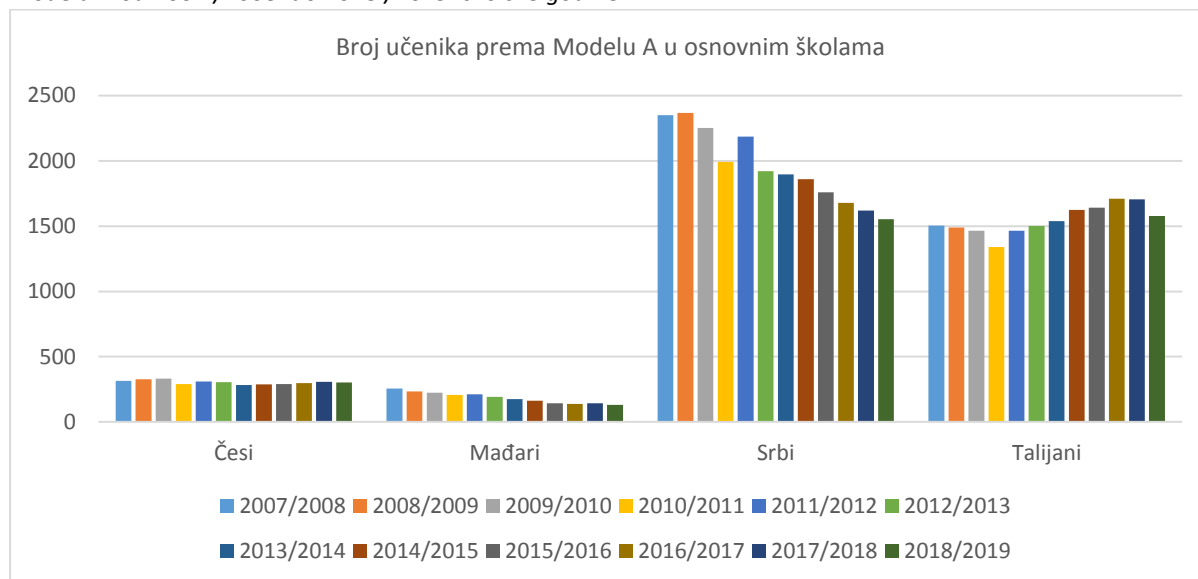
Nastava na jezicima nacionalnih manjina osigurana je Ustavom, ustavnim Zakonom o pravima nacionalnih manjina, Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnim i srednjim školama, kao u Zakonom o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina. Osim navedenoga, uporaba materinskog jezika u sustavu obrazovanja spominje se u međunarodnim konvencijama kojima je i Republika Hrvatska potpisnica, kao i u različitim nacionalnim strategijama i operativnim, akcijskim planovima.

U Ustavu Republike Hrvatske su taksativno nabrojene 22 nacionalne manjine, od kojih 16¹ ima neki od modela obrazovanja na svome materinskom jeziku i pismu. U osnovnim školama prema Modelu A talijanska, srpska, mađarska i češka manjina imaju odgojno-obrazovne programe (u 2018./2019. školskoj godini 3.563 učenika), prema Modelu B srpska i mađarska manjina (u 2018./2019. školskoj godini 79 učenika) i u Modelu C albanska, bošnjačka, češka, židovska, mađarska, makedonska, njemačka, austrijska, rusinska, ruska, slovačka, slovenska, srpska, talijanska i ukrajinska manjina (s ukupno 3.371 učenikom u 2018./2019. školskoj godini).

Kretanje broja učenika za spomenute četiri nacionalne manje u Modelu A prikazano je na **grafikonu 4.** gdje je vidljivo da je najveći broj učenika u Modelu A u osnovnoškolskom obrazovanju na jeziku i pismu srpske nacionalne manjine, a sljedeća manjina po broju učenika je talijanski. Češka i mađarska manjina imaju najmanji broj učenika, a i među njima na zadnjem je mjestu mađarska nacionalna manjina. Što se kontinuiteta tiče, od početka do kraja promatranog razdoblja možemo zaključiti da je su sve manjine u svim godinama imale učenike u promatranome modelu obrazovanja.

¹ S aspekta broja nacionalnih manjina, njih 16 ima neki od modela obrazovanja na svom jeziku i pismu, no s aspekta jezika u statistikama je 15 jezika zbog činjenice da se austrijska i njemačka manjina jezično podudaraju u velikoj mjeri.

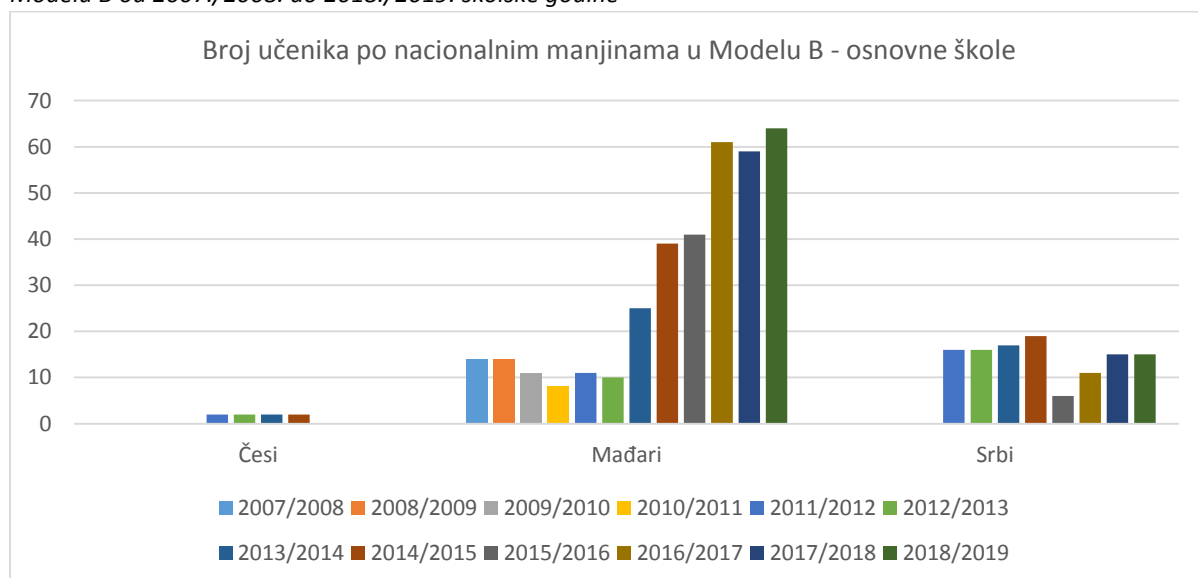
Grafikon 4. Broj učenika u osnovnim školama u odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina po Modelu A od 2007./2008. do 2018./2019. školske godine

Promatrajući kretanja broja učenika možemo primijetiti da je smjer jednoznačno negativan kod srpske i mađarske nacionalne manjine, dok je kod češke to smanjenje puno blaže. Broj učenika u jednojezičnim osnovnim školama talijanske nacionalne manjine (Model A) pokazuje fluktuaciju u rastu i smanjenju, no u zadnje dvije školske godine može se primijetiti trend smanjivanja broja učenika.

Model B pohađa najmanji broj učenika (**Grafikon 5.**), njih 79, a najzastupljenija je mađarska nacionalna manjina kod kojih se usporedbom podataka Modela A i Modela B može primijetiti obrnuto kretanje broja učenika.

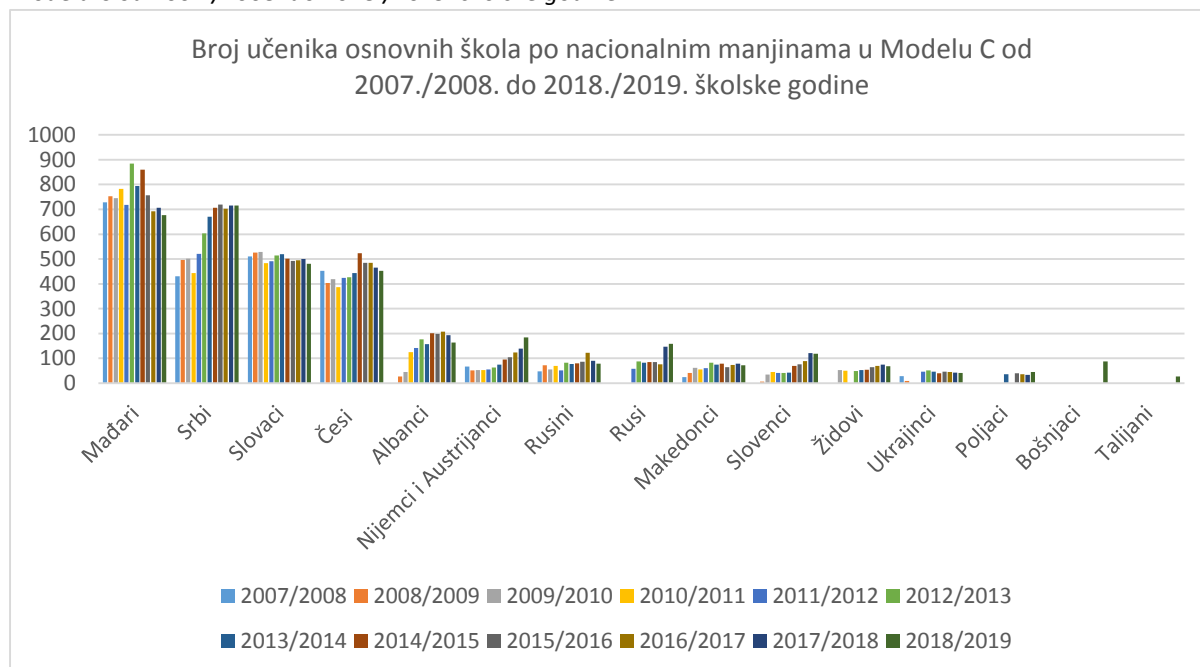
Grafikon 5. Broj učenika u osnovnim školama u odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina po Modelu B od 2007./2008. do 2018./2019. školske godine

Kod češke nacionalne manjine možemo primijetiti manji broj stupaca kojemu je uzrok nedostatak učenika u godinama koje nisu prikazane, odnosno češka manjina imala je obrazovanje po Modelu B u osnovnim školama u četiri školske godine (od 2011./2012. do 2014./2015.).

Obrazovni Model C u osnovnim školama prisutan je kod većeg broja manjina. Uzrok tome je u manjem broju pripadnika jedne nacionalne manjine na određenom području gdje nije moguće organizacijski ustrojiti nastavu prema Modelima A i B. Model C je u tome jednostavniji od ostalih modela, jer funkcionira na razini predmeta u okruženju u kojemu je nastavni jezik hrvatski.

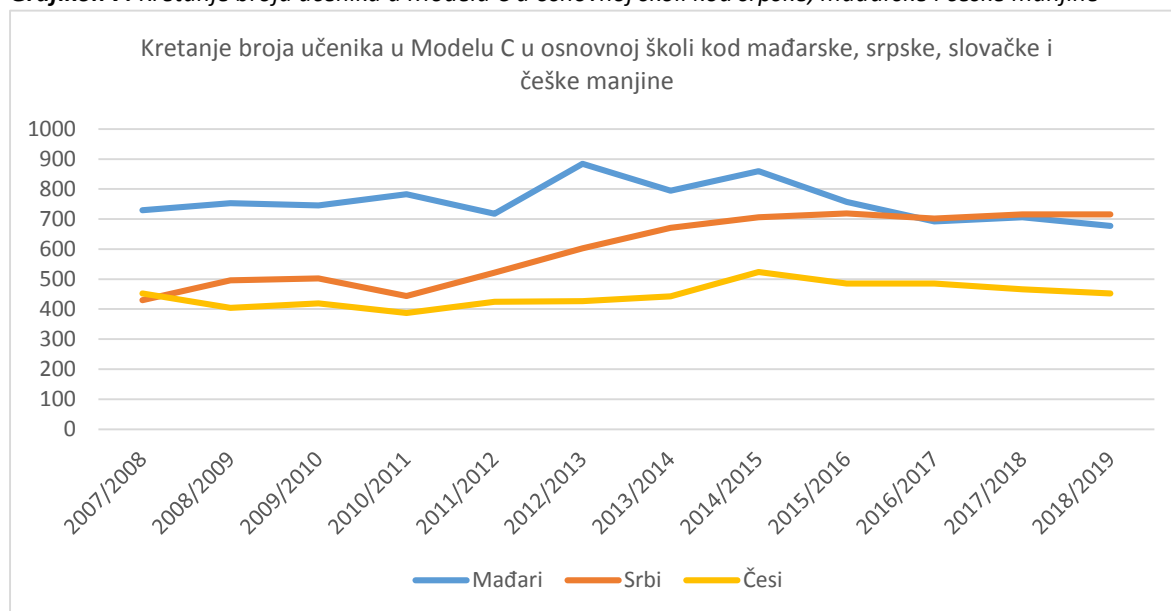
Grafikon 6. Broj učenika u osnovnim školama u odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina po Modelu C od 2007./2008. do 2018./2019. školske godine

U Modelu C, prema prosječnom broju učenika u promatranom razdoblju, najviše participira mađarska nacionalna manjina, a zatim srpska, slovačka i češka. Na **grafikonu 6.** prikazan je broj učenika onih manjina koje imaju obrazovanje prema Modelu C u padajućem poretku s lijeva nadesno, pri čemu se može uočiti i nedostatak stupaca za određene godine kod nekih manjina što je zapravo rezultat kasnijeg uvođenja ove nastave za učenike nekih nacionalnih zajednica. Nacionalne manjine samostalno iniciraju uvođenje Modela C u dogovoru s odgojno-obrazovnom ustanovom na nekom području gdje žive pripadnici nacionalne manjine, a na temelju pisane izjave roditelja da će njihovo dijete pohađati nastavu jezika i kulture nacionalne manjine pri čemu se predmet smatra izbornim predmetom i kao takav ulazi u svjedodžbu i u opći prosjek učenika.

Analizom pojedinog stupca možemo pratiti trend kretanja broja učenika određene nacionalne manjine kroz promatrane godine.

Grafikon 7. Kretanje broja učenika u Modelu C u osnovnoj školi kod srpske, mađarske i češke manjine

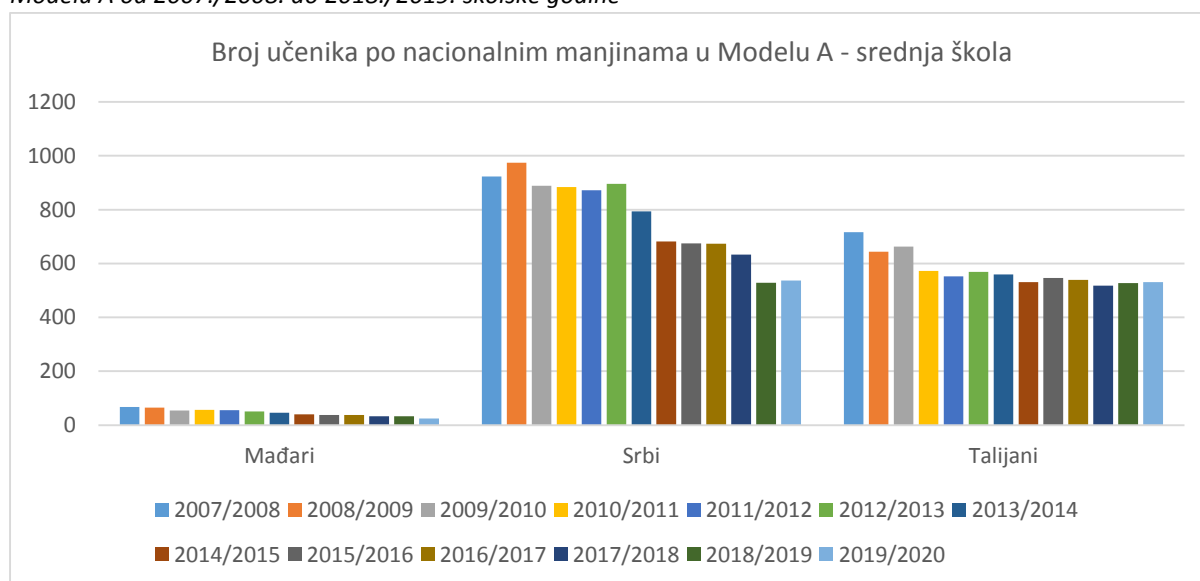

Izdvajanjem onih nacionalnih manjina u Modelu C koji imaju i obrazovanje u Modelu A (**Grafikon 7.**) uočavamo da kod srpske nacionalne manjine blago raste broj učenika, kod mađarske pada, a kod češke je podjednak.

3.3.2. Srednja škola

Srednja škola na jeziku i pismu nacionalnih manjina, kao i osnovna škola, organizirana je prema trima osnovnim modelima obrazovanja A, B i/ili C. Prema Modelu A u srednjim školama nastava se izvodi na srpskom, talijanskom i mađarskom jeziku (s ukupno 1.089 učenika u 2018./2019. školskoj godini), prema Modelu B na češkom jeziku (za 10 učenika u 2018./2019. školskoj godini), a prema Modelu C na albanskom, češkom, mađarskom, makedonskom, ruskom, slovačkom, slovenskom, srpskom i talijanskom jeziku (ukupno 360 učenika u 2018./2019. školskoj godini).

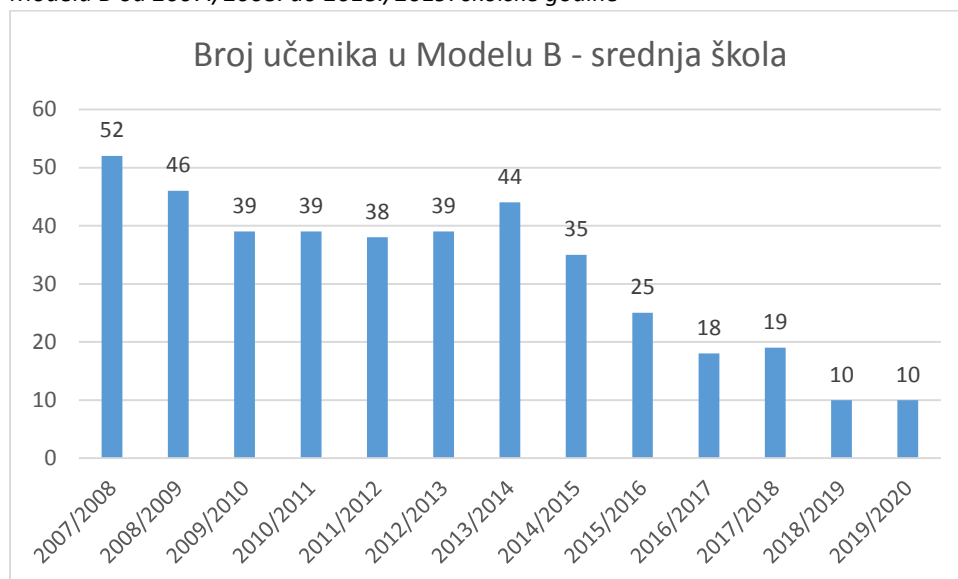
Grafikon 8. Broj učenika u srednjim školama u odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina po Modelu A od 2007./2008. do 2018./2019. školske godine

S obzirom na kretanje broja učenika u srednjoškolskom obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina prema Modelu A vidljiva je tendencija pada (**Grafikon 8.**), pri čemu je taj pad kod mađarske i srpske nacionalne manjine konstantan, dok se u nastavi na talijanskome jeziku primjećuje zaustavljanje pada i uočava blagi rast.

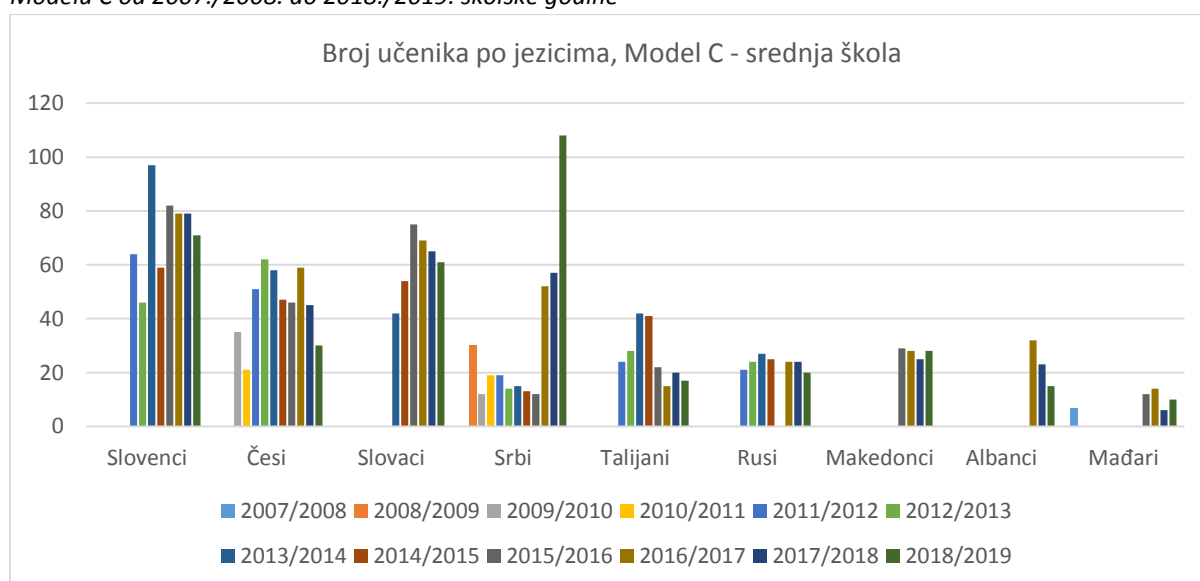
Nastava se prema Modelu B u srednjoj školi organizira jedino za češku nacionalnu manjinu. Na **grafikonu 9.** uočljiva je fluktuacija broja učenika pri čemu je za posljednje tri godine svojstven pad broja učenika.

Grafikon 9. Broj učenika u srednjim školama u odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina po Modelu B od 2007./2008. do 2018./2019. školske godine

U Modelu C najzastupljenija je slovenska manjina prema prosječnom proju učenika u promatranom razdoblju. Slijede ih češka, slovačka, srpska, talijanska, ruska, makedonska, albanska i mađarska manjina (**Grafikon 10.**).

Grafikon 10. Broj učenika u srednjim školama u odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina po Modelu C od 2007./2008. do 2018./2019. školske godine

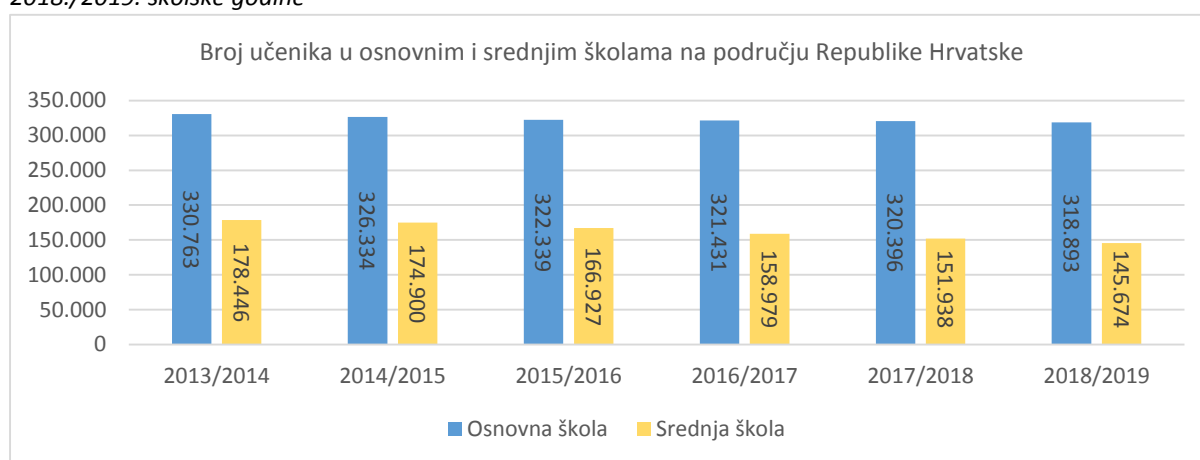

Određeni kontinuitet održavanja nastave po Modelu C održava češka i srpska manjina, dok su se učenici makedonske i albanske nacionalne manjine uključili u posljednjih nekoliko godina. Mađarska nacionalna manjina imala je srednjoškolske učenike u Modelu C do 2007./2008. školske godine i nakon toga do 2015./2016. nije bilo zainteresiranih učenika.

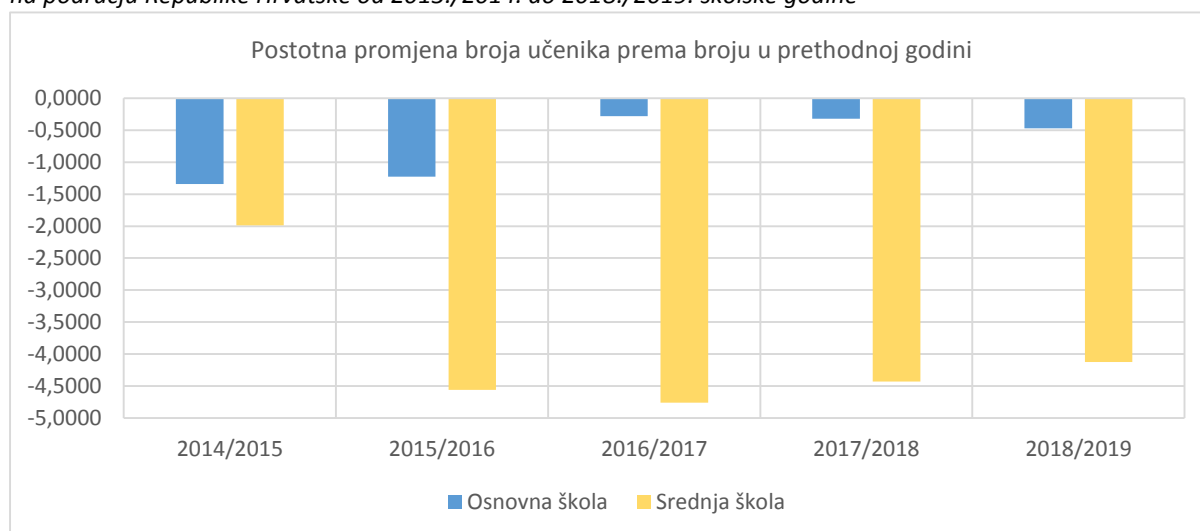
4. Broj učenika u odnosu na cjelokupnu populaciju učenika u Republici Hrvatskoj

Ukupan broj učenika na razini Republike Hrvatske, sukladno demografskim pokazateljima, kontinuirano pada. Na **grafikonu 11.** prikazani su apsolutni podaci broja učenika, pri čemu je uočljiva tendencija pada.

Grafikon 11. Broj učenika u osnovnim i srednjim školama na području Republike Hrvatske od 2013./2014. do 2018./2019. školske godine

Grafikon 12. Postotna promjena broja učenika u odnosu na prethodnu godinu u osnovnim i srednjim školama na području Republike Hrvatske od 2013./2014. do 2018./2019. školske godine

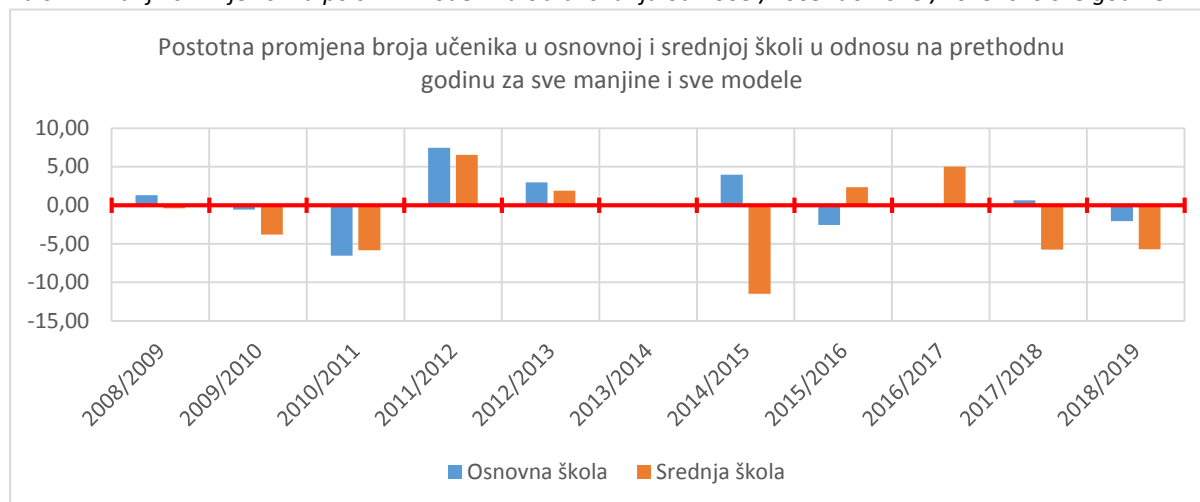
Izračunavanjem verižnog indeksa broja učenika u promatranom razdoblju i u osnovnoj i u srednjoj školi preciznije se mogu prikazati smjerovi i intenzitet kretanja promatrane kategorije. Smjer je jednoznačno negativan, odnosno permanentno pada broj učenika u školama, a veći intenzitet pada je uočljiviji u srednjoj školi. Na **grafikonu 12.** vidljivo je da u osnovnoj školi u središnjem dijelu promatranog razdoblja intenzitet pada u odnosu na neposrednu prethodnu godinu usporava, ali ne prelazi granicu pozitivnog smjera kretanja. U

istom razdoblju je negativan trend kretanja broja učenika u srednjoj školi intenzivniji. Prosječan godišnji pad broja učenika u svim osnovnim školama u Republici Hrvatskoj na promatranoj vremenskoj crti iznosi 0,73 posto godišnje, dok je u srednjim školama taj postotak veći i iznosi prosječno 3,98 posto godišnje. Uzimajući razliku broja učenika na početku i kraju razdoblja, pokazuje se u prosjeku manji broj učenika, i to nešto više od 1.900 učenika godišnje u osnovnim školama i nešto više od 5.400 učenika u srednjim školama.

Istom metodom na području odgoja i obrazovanja nacionalnih manjina, uz razdvajanje modela obrazovanja na zbroj učenika A i B i odvojeno na učenike koji pohađaju Model C jer je, usporedbe radi, organizacija Modela A i B slična ili u nekim slučajevima istovjetna organizaciji nastave na hrvatskome nastavnome jeziku dok se Model C organizira u ustanovama na hrvatskome nastavnom jeziku uz dodatno učenje jezika i kulture nacionalne manjine na razini nastavnog predmeta, dobijemo podatak da broj učenika u Modelu C od 2007./2008. do 2018./2019. školske godine raste godišnje za 3,58 posto u osnovnoj školi i za 43,08 posto godišnje u srednjoj školi. Jedan od razloga za to je i uključivanje sve više nacionalnih manjina u taj model obrazovanja. Prosječan godišnji rast broja učenika u Modelu C u osnovnoj školi je 90 (ukupno 1.082 učenika razlike na početku i kraju razdoblja od 2007./2008. do 2018./2019. školske godine), a u srednjoj školi 29 učenika (ukupno 353 učenika razlike na početku i kraju razdoblja od 2007./2008. do 2018./2019. školske godine).

Promatrajući u kontekstu ukupnog broja učenika u odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina (svi modeli obrazovanja odvojeno prikazano za osnovnu i srednju školu) u razdoblju o 2008. do 2019. godine, kretanje razlike postotne promjene u odnosu na prethodnu godinu možemo primijetiti fluktuacije koje su prikazane na **grafikonu 13.** gdje vidimo pomake i u pozitivnom i u negativnom smjeru. Na primjer, u 2010./2011. školskoj godini dolazi do smanjenja broja učenika u manjinskom obrazovanju većeg od 5% u odnosu na broj učenika u prethodnoj godini i u osnovnoj i u srednjoj školi (u osnovnoj školi: u Modelu A više od -10%, u Modelu B više od -27% i u Modelu C je smanjenje zanemarivo; u srednjoj školi: u Modelu A više od -5%, u Modelu B nema promjene i u Modelu C više od -14%). U sljedećoj godini u svim modelima dolazi do povećanja i to značajno u nekim segmentima (u osnovnoj školi: u Modelu A za više od 8%, u Modelu B za više od 262% i u Modelu C za više od 4%, a u srednjoj školi: u Modelu A i B dolazi do smanjenja -2%, ali u Modelu C povećanje za više od 347%) u odnosu na prethodnu godinu.

Grafikon 13. Postotna promjena broja učenika u odnosu na prethodnu godinu u osnovnim i srednjim školama na svim manjinskim jezicima po svim modelima obrazovanja od 2008./2009. do 2018./2019. školske godine

Može se istaknuti i analizirati 2014./2015. školska godina u kojoj broj učenika neznatno raste u osnovnoj školi i pojačano opada u srednjoj školi. Gledajući strukturu prema modelima se uočava generalni pad broja učenika u manjinskom obrazovanju za 10% u Modelu A, za 20% u Modelu B i 14% u Modelu C.

Ovako nagle fluktuacije mogu se objasniti odlukama roditelja pripadnika nacionalnih manjina, hoće li njihovo dijete pohađati nastavu na jeziku i pismu nacionalnih manjina ili pohađati školu na službenom jeziku i pismu države. Osim toga, fluktuacije se događaju i uvođenjem novih jezika prema Modelu C, kao i mijenjanjem i prelaskom učenika u drugi model obrazovanja. Takve primjere pronalazim u praksi kada roditelji više ne upisuju svoje dijete u istoj ustanovi na nastavu po Modelu A već na nastavu po Modelu B. Na taj se način mijenja struktura modela obrazovanja u školi.

U zbroju učenika modela A i B u promatranom razdoblju dolazi do godišnjega prosječnog uzastopnog pada od 1,78% u osnovnoj školi i 4,19% u srednjoj školi. Razlikom broja učenika na početku i kraju vremenske crte od 2007./2008. do 2018./2019. školske godine u prosjeku je 66 učenika manje godišnje u osnovnoj školi i 55 učenika manje godišnje u srednjoj školi na jeziku i pismu nacionalnih manjina. Na **grafikonu 14.** prikazano je kretanje broja učenika u osnovnim i srednjim školama prema modelima A i B na temelju verižnog indeksa koji pokazuje pozitivan ili negativan trend kretanja broja učenika. Zanimljiva je 2011./2012. školska godina u kojoj se bilježi pozitivan trend u odnosu na prethodnu školsku godinu u osnovnoj školi, no dubljom analizom možemo vidjeti da taj skok zapravo samo jednim dijelom nadoknađuje pad koji mu je prethodio i to u nešto manjoj mjeri jer je negativan trend u 2010./2011. školskoj godini bio nešto veći od 10%, a sljedeće godine taj rast bio je nešto manji od 10% i to na već umanjeni broj učenika u prethodnoj godini.

Koeficijenti varijacije broja učenika, odnosno prosječno postotno odstupanje vrijednosti od prosječnog broja učenika u promatranim razdobljima za osnovnu i srednju školu prema jezicima i modelima izgleda ovako:

Škole na hrvatskome nastavnome jeziku
od 2014./2015. do 2018./2019.

Varijabilnost kretanja broja učenika

Osnovna škola	1,24%
Srednja škola	7,24%

Nastava po Modelu C

od 2008./2009. do 2018./2019.

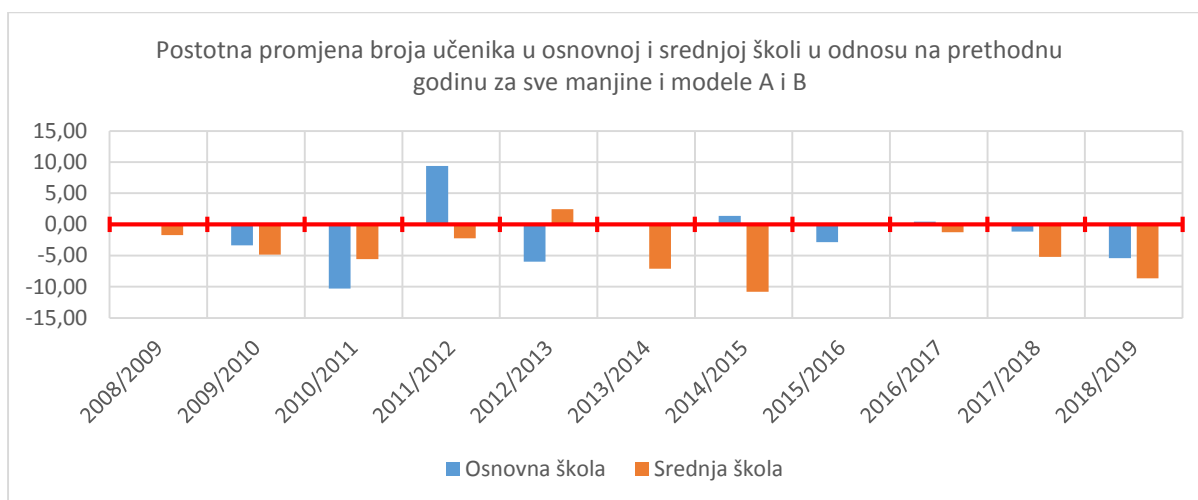
Osnovna škola	12,24%
Srednja škola	57,86%

Nastava po Modelu A i Modelu B

od 2008./2009. do 2018./2019.

Osnovna škola	5,67%
Srednja škola	13,47%

Grafikon 14. Postotna promjena broja učenika u odnosu na prethodnu godinu u osnovnim i srednjim školama po modelima obrazovanja A i B (zbroj) od 2008./2009. do 2018./2019. školske godine

Varijabilnost kod Modela C (od 12,24% i 57,86%) i prosječni godišnji rast od 3,58% u osnovnoj školi i 43,08% godišnje u srednjoj školi navodi na zaključak o turbulenciji u kretanju broja učenika i dodatnog uvođenja Modela C za pripadnike nacionalnih manjina.

Općenito, statistički gledano vrijednosti koeficijenta varijacije nisu tako veliki, no promatrajući negativan trend kretanja broja učenika (verižni indeks) u promatranim razdobljima (osim kod Modela C) možemo reći da je utjecaj na sustav odgoja i obrazovanja svakako nepoželjan.

Na broj učenika u manjinskom obrazovanju, osobito u modelima A i B, u velikoj mjeri utječe i odluka roditelja o upisu djece u školsku ustanovu/razredni odjel na jeziku i pismu nacionalne manjine. Naime, djeca pripadnika nacionalnih manjina kada na svom području stanovanja imaju mogućnost pohađanja nastave na svom jeziku i pismu, nisu obvezni iskoristiti to navedeno pravo, već se mogu odlučiti na upis svoje djece u školu/razredni odjel na hrvatskome nastavnom jeziku. Takvo stanje može rezultirati i pretpostavkom da broj djece pripadnika nacionalnih manjina ne pada intenzitetom (u modelima A i B) koju pokazuju prikupljeni podaci, već se manje njih odluči pohađati nastavu na području na kojemu je osigurano, na svome materinskom jeziku, a što povremeno može uzrokovati veća odstupanja od uobičajenih trendova.

4.1. Kretanje broja razrednih odjela u osnovnim i srednjim školama

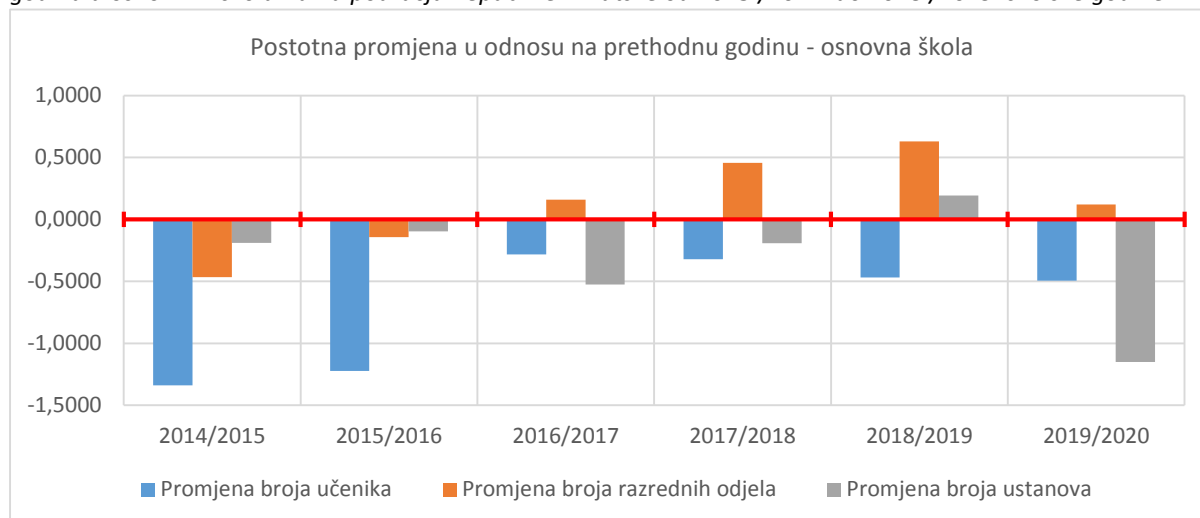
U osnovnim školama na području cijele Republike Hrvatske broj razrednih odjela u osnovi ne prati kretanja (pad) broja učenika, odnosno broj razrednih odjela ne prati promjene u broju učenika u istom smjeru. Na početku razdoblja od 2013./2014. do 2018./2019. školske godine broj razrednih odjela (ukupno 18,894) je manji od broja razrednih odjela na kraju razdoblja (ukupno 19,014), a broj učenika je konstantno između 18 i 16 učenika po razredu. Dovodeći u vezu kretanje broja učenika i broja školskih ustanova (promatrajući na razini matičnih škola kojima se pridodaje i broj njihovih područnih škola), možemo reći da se prosječan broj učenika godišnje po školskoj ustanovi (zbroj matičnih i njihovih područnih škola) u promatranom razdoblju kreće između 157 i 154. Stavljajući na isti grafikon (**Grafikon 15.**) promjene vrijednosti broja učenika, razrednih odjela i školskih ustanova vidimo odnos postotnih promjena navedene tri kategorije, kao i smjer njihova kretanja. Uočavamo da od sredine promatranog razdoblja broj razrednih odjela raste u odnosu na činjenicu pada broja učenika.

Razdvojimo li u osnovnoj školi broj razrednih odjela i broj učenika na njihovo stanje u matičnim školama i u područnim školama, dobijemo uvid i u strukturu navedenih podataka. Od ukupnog broja ustanova matičnih i područnih škola u prosjeku u promatranom razdoblju od 2013. do 2019. godine, 57% je područnih škola. Taj odnos je i razumljiv zbog organizacijskog karaktera u sustavu mreže škola, odnosno jedna matična škola može imati više područnih organizacijskih jedinica. U pogledu ukupnog broja razrednih odjela možemo zaključiti da je 18% u područnim školama, a s aspekta broja učenika u prosjeku 10,5% pohađa nastavu u područnim školama.

Prikazani podaci i u opisu i na **grafikonu 15.** se mijenjaju ako posebno analiziramo podatke za matične škole, a posebno za područne škole. Tako na primjer, broj učenika samo u matičnim školama kreće se između 19 i 18 po razrednom odjelu, a u područnim školama je taj broj 10 učenika. Nadalje, veće je odstupanje od prosječnih vrijednosti u odnosu na broj učenika po ustanovi. U matičnim školama je prosječni broj učenika 317 po ustanovi, a u područnim školama je taj broj u prosjeku 29 učenika po područnoj školi. Kada uzmemo u obzir da kod ukupnog broja ustanova-odjela-učenika raspolažemo s omjerom 57%-18%-10,5% koji pripada područnim školama u prikazu sumarnih podataka možemo imati veća odstupanja od onoga što nam prikazuju podaci razdvojene strukture (matične škole i područne škole).

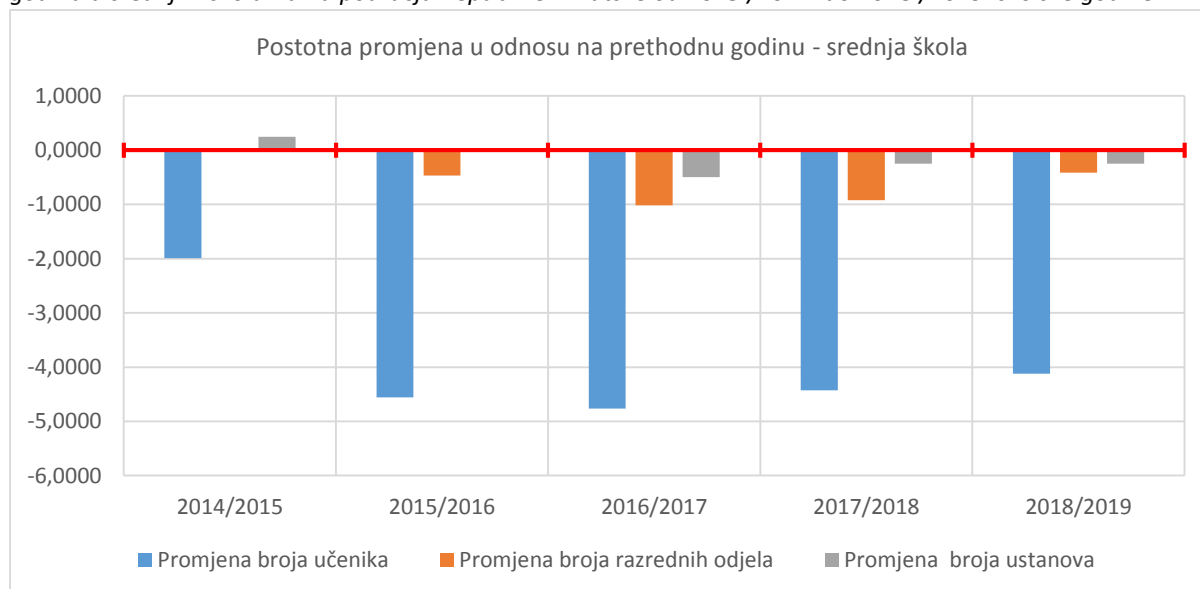
Trendovi kretanja broja ustanova-razrednih odjela-broja učenika u područnim školama pokazuje stalnu tendenciju pada i to u prosjeku 1% godišnje broja područnih škola, 2% godišnje broja odjela i 3% godišnje broja učenika.

Grafikon 15. Postotna promjena broja učenika, broja razrednih odjela i broja ustanova u odnosu na prethodnu godinu u osnovnim školama na području Republike Hrvatske od 2013./2014. do 2018./2019. školske godine

U srednjim školama na području cijele Republike Hrvatske stanje je u tome drukčije u odnosu na osnovnu školu što je pad broja učenika intenzivniji. Brojčani pad broja učenika u nekoj mjeri prati i broj razrednih odjela, na početku promatranog razdoblja od 2013./2014. do 2018./2019. školske godine kada je bilo 7,700 razrednih odjela, a na kraju razdoblja 7,484. Broj učenika godišnje u razrednom odjelu se kretao između 19 i 23 učenika. Uspoređujući broj ustanova s brojem učenika, također se uočava smanjenje. Na početku razdoblja srednjoškolsko obrazovanje provodile su 404 ustanove dok je na kraju razdoblja taj broj pao na 401, a broj učenika po ustanovama je između 363 i 442.

Grafikon 16. Postotna promjena broja učenika, broja razrednih odjela i broja ustanova u odnosu na prethodnu godinu u srednjim školama na području Republike Hrvatske od 2013./2014. do 2018./2019. školske godine

U grafikonu 16. stavljena je u odnos postotna promjena broja učenika, razrednih odjela i ustanova i uočava se zajedničko kretanje vrijednosti.

4.2. Kretanje broja ustanova, odjela i učenika u nastavi na jeziku i pismu nacionalnih manjina i njihov međusobni odnos

U nastavi na jeziku i pismu nacionalnih manjina prema Modelu A (češka, mađarska, srpska i talijanska) u razdoblju od 2013. do 2019. godine u prosjeku je godišnje sudjelovalo 3.777 (3.880 na početku i 3.605 na kraju razdoblja) učenika u osnovnim i 1.232 (1.465 na početku i 1.083 na kraju razdoblja) učenika godišnje u srednjim školama uz prosječan godišnji pad broja učenika u osnovnim školama za 1,3% i u srednjim školama za 5,5 % godišnje.

Prosječan godišnji broj razrednih odjela u osnovnoj školi je u istom razdoblju 307 (312 na početku i 306 na kraju) s tendencijom godišnjeg pada od 0,3%, dok je prosječan godišnji broj odjela u srednjoj školi 133 (143 na početku i 131 na kraju) s tendencijom prosječnog godišnjeg pada od 1,4%.

Što se broja ustanova tiče na početku promatranog razdoblja nastava se na jeziku i pismu nacionalnih manjina prema Modelu A izvodila u 60, a na kraju razdoblja u 57 osnovnoškolskih ustanova. U srednjoškolskom obrazovanju je na početku razdoblja bilo uključeno 10, a na kraju 8 ustanova.

U osnovnoj školi je prosječan broj učenika po razrednom odjelu 12, a po ustanovi 66 (pod ustanovom se misli na zbroj matičnih i područnih škola). U srednjoškolskom sustavu je prosječan godišnji broj učenika po razrednom odjelu 9, a po ustanovi 108. Promatrajući kretanje broja učenika i u osnovnoj i u srednjoj školi u odnosu na broj razrednih odjela, njihov broj ne oscilira previše i u naravi je konstantan s obzirom da je pad broja učenika popraćen padom broja razrednih odjela, a broj učenika po razrednom odjelu je uobičajeno niži u odnosu na državni prosjek.

Kod češke nacionalne manjine je broj osnovnoškolskih ustanova nepromijenjena od početka promatranog razdoblja od 2013. godine (matične+područne škole) i iznosi 7, ukupan broj učenika varira između 284 i 308 u prosjeku 296, a razrednih odjela je između 18 i 23 u prosjeku 20. Prosječan broj učenika po ustanovi je 43, a po razrednom odjelu 15. Od ukupnog broja osnovnoškolskih ustanova na jeziku i pismu češke nacionalne manjine prema Modelu A u razdoblju od 2013. do 2019. školske godine su 2 matične i 5 područnih škola. U područnim je školama u prosjeku za razdoblje ukupno 6 razrednih odjela što je unutar svih razrednih odjela 26% u odnosu na broj u matičnim školama, a oko 10% učenika u prosjeku promatranog razdoblja pohađa nastavu u područnim školama. Prosječan broj učenika u područnim školama je 29, što po razrednom odjelu daje broj od 5 učenika.

Kod mađarske nacionalne manjine broj osnovnoškolskih ustanova (matična+područna) se smanjuje i dok je je na početku razdoblja bilo 8 na kraju ih je ostalo 6. Navedenome je uzrok smanjenja broja područnih škola kao i zamjena Model A s Modelom B u matičnoj školi. Broj učenika kroz razdoblje konstantno pada, na početku razdoblja sa 176 na 113, prosječan broj učenika u jednoj godini u razdoblju je 144. Pad broja učenika prati i broj razrednih odjela pa tako kreće s 27 i spušta se na 21 na kraju razdoblja, dok je prosječan broj razrednih odjela 23. Prosječan broj učenika po razrednom odjelu je 6, a po ustanovi (matična+područna) je 21. Postotni odnos broja matičnih i područnih škola je 57% : 43%. Kod razrednih odjela je 30% u matičnim školama s ukupno 25% učenika u prosjeku za promatrano razdoblje. Prosječan broj učenika u područnim školama je 36, što po razrednom odjelu daje broj od 5 učenika. U Modelu B u osnovnoj školi je u prosjeku 4 ustanove od toga 2 područne škole s

prosječnim brojem učenika od 60 i prosječnim brojem razrednih odjela od 10. Prosječan broj učenika po razrednom odjelu je 6, a po ustanovi 14. U srednjoj školi prema Modelu A je u prosjeku za promatrano razdoblje 35 učenika, 11 razrednih odjela, 3 učenika po razrednom odjelu i 35 učenika po ustanovi.

U nastavi kod talijanske nacionalne manjine u Modelu A u osnovnoškolskim ustanovama je u promatranom razdoblju od 2013. do 2019. godine bilo u prosjeku 1.648 učenika (između 1.532 i 1.707) u 111 razrednih odjelu (između 108 i 113) i 17 ustanova (matične+područne). Broj ustanova se u promatranom razdoblju nije mijenjao. Prosječan broj učenika po razrednom odjelu je 15, a po ustanovi 98. Postotni odnos između matičnih i područnih škola iznosi 65% : 35%, a 11% razrednih odjela je u područnim školama sa 7% učenika. Po područnoj školi je u prosjeku 77 učenika u razdoblju promatranja i u prosjeku 6 učenika po razrednom odjelu. U srednjoj školi prema Modelu A je u prosjeku za promatrano razdoblje 534 učenika, 59 razrednih odjela, 9 učenika po razrednom odjelu i 132 učenika po ustanovi.

U nastavi kod srpske nacionalne manjine u Modelu A u osnovnoškolskim ustanovama je u promatranom razdoblju od 2013. do 2019. godine bilo u prosjeku 1.696 učenika (između 1.892 i 1.523) u 151 razrednih odjelu (između 154 i 148) i 27 ustanova (matične+područne). Broj ustanova u kojima je organizirana nastava za srpsku nacionalnu manjinu prema Modelu A se u promatranom razdoblju smanjio za jedan. Prosječan broj učenika po razrednom odjelu je 11, a po ustanovi 63. Postotni odnos između matičnih i područnih škola iznosi 59% : 41%, a 17% razrednih odjela je u područnim školama sa 14% učenika. Po područnoj školi je u prosjeku 121 učenika u razdoblju promatranja i u prosjeku 5 učenika po razrednom odjelu. U srednjoj školi prema Modelu A je u prosjeku za promatrano razdoblje 663 učenika, 63 razrednih odjela, 10 učenika po razrednom odjelu i 99 učenika po ustanovi. Kod Modela B u osnovnoj školi se nastava odvija u 2 ustanove od toga u jednoj područnoj školi, s ukupno 16 učenika u prosjeku po godini promatranog razdoblja u tri razredna odjela.

<i>Jezik nacionalnih manjina</i>	<i>Broj učenika</i>	<i>Broj ustanova</i>	<i>Broj skupina</i>	<i>Prosjek broja učenika po ustanovi</i>	<i>Prosjek broja učenika po skupini</i>
<i>Albanski</i>	82	11	20	7	4
<i>Bosanski</i>	44	7	11	6	4
<i>Češki</i>	256	17	58	15	4
<i>Mađarski</i>	433	21	108	21	4
<i>Makedonski</i>	36	6	11	6	3
<i>Njemački i Austrijski</i>	51	1	7	51	7
<i>Poljski</i>	19	1	3	19	6
<i>Ruski</i>	49	4	9	12	5
<i>Rusinski</i>	43	3	11	14	4
<i>Slovački</i>	288	12	25	24	12
<i>Slovenski</i>	34	2	6	17	6
<i>Srpski</i>	344	28	91	12	4
<i>Talijanski</i>	13	1	2	13	7
<i>Ukrajinski</i>	22	3	6	7	4
<i>Hebrejski</i>	30	1	8	30	4
Prosjek:	116.27	7.87	25.07	16.93	5.2

Na gornjoj listi je prikazan Model C, jezik i kultura nacionalnih manjina pri čemu brojevi predstavljaju prosjek sumarnih vrijednosti od 2007. do 2019. godine za svaku nacionalnu manjinu koja je u tom razdoblju imala organiziranu takvu nastavu. Kod nekih nacionalnih manjina takva je nastava uvedena u zadnjih nekoliko godina, dok je kod drugih prisutna u cijelom promatranom razdoblju.

U prosjeku je 116 učenika godišnje po nacionalnoj manjini pri čemu je vid nastave prema Modelu C najzastupljenija kod mađarske, srpske i češke nacionalne manjine, a najmanje zastupljena kod talijanske i ukrajinske manjine. U prosjeku je 17 učenika u ustanovi koja provodi nastavu Modela C po manjini i 5 učenika po odgojno-obrazovnoj skupini po manjini. Najviše je onih manjina kod kojih je u skupini po 4 učenika, a najviše je učenika po skupini u nastavi češkog jezika i kulture, a najmanje kod makedonskog jezika i kulture.

5. Analiza prikupljenih podataka putem upitnika

5.1. Vođenje dvojezične dokumentacije

U 170 pristigla upitnika u njih 43 je označeno izvođenje nastave na razini osnovnih i srednjih škola na jeziku i pismu nacionalnih manjina po Modelu A. Prema podacima, u 2018./2019. školskoj godini je u 35 škola na jeziku i pismu nacionalnih manjina prema Modelu A uveden eDnevnik, što je 81% od ukupne populacije škola s nekim od modela manjinskog obrazovanja. Od ovih škola s eDnevnikom njih 17 je izrazilo stajalište o dodatnoj opterećenosti administrativnim poslovima, što čini 49% takvih škola, a u školama u kojima nije uveden eDnevnik sedam ih izražava navedenu tezu opterećenosti, što čini 88% takvih škola.

Podaci o vođenju dvojezične dokumentacije:

Administracija	Vođenje dvojezično	Udio od 43 ustanove
Imenik	20	47%
Ocjene	24	56%
Bilješke	22	51%
Dnevnik rada	24	56%
Zapisnici sjednica razrednih vijeća	23	53%
Ostali zapisnici	20	47%
Ostale bilješke	23	53%
Podaci u matičnoj knjizi	31	72%
Ocjene na kraju godine	32	74%
Bilješke u matičnoj knjizi	27	63%
Pripreme učitelja/nastavnika	20	47%

Iz navedenoga je vidljivo da se u najvećoj mjeri dvojezično vode podaci u matičnoj knjizi i ocjene na kraju školske godine.

Od 43 osnovne i srednjoškolske ustanove po Modelu A njih 19 odgovorilo je da je za obavljanje svih administrativno-pedagoških obveza dovoljna tjedna radna norma od 40 sati, što iznosi 44%, a većina od 56% smatra da je nedovoljno vrijeme tjedne norme, odnosno da je za obavljanje svih poslova potrebno raditi prekovremeno, što sugerira potrebu za određenim dodatkom na plaću zbog većeg opsega poslova u školama na manjinskome

materinskom jeziku. Prema nacionalnim manjinama u školama u kojim se izvodi nastava na srpskome materinskom jeziku u većini se smatra da je moguće obaviti sve administrativno-pedagoške poslove u 40-satnoj tjednoj normi.

U školama po Modelu B (njih 4), u 75% se koristi eDnevnik, a ocjene, bilješke, dnevnik rada i zapisnike sjednica razrednih vijeća u 100% mjeri vode dvojezično, a sve ostalo između 25-50%. Da je u tjednome radnom vremenu od 40 sati moguće odraditi sve administrativno-pedagoške poslove smatra 75% škola.

U školskim ustanovama u kojima se izvodi nastava jezika i kulture nacionalne manjine prema Modelu C, od ukupno 160 programa, 125 smatra da je tjedno radno vrijeme dovoljno za izvršenje svih administrativno-pedagoških obveza, što čini 78% škola sa spomenutim modelom. Takvo stajalište se može objasniti i slabom zastupljenošću vođenja dvojezične dokumentacije u Modelu C, što je negdje oko 19% u prosjeku. Ove škole su u visokom postotku uvele u uporabu eDnevnik, čak na razini od 93%.

Zaključno se može reći da se u školskim ustanovama na manjinskome materinskom jeziku po Modelu A, gdje se nastava u svim segmentima održava na manjinskome jeziku i gdje postoji obveza vođenja dvojezične dokumentacija, osjeća veći pritisak nedostatka vremena za obavljanje administrativno-pedagoških poslova.

5.2. Smjenski rad

U Modelu A u dvosmjenskom načinu rada rade školske ustanove gdje je organizirana nastava za pripadnike srpske nacionalne manjine i to u 11 osnovnih škola, 1 gimnaziji i u 4 srednje strukovne škole.

Jednosmjensku nastavu po Modelu A ima talijanska nacionalna manjina u 11 osnovnih škola, 4 gimnazije i 4 srednje strukovne škole, srpska nacionalna manjina u 5 osnovnih škola i 1 gimnaziji, mađarska nacionalna manjina u 4 osnovne škole, 1 gimnaziji i 1 srednjoj strukovnoj školi i češka nacionalna manjina u 3 osnovne škole.

U Modelu B češka nacionalna manjina jednosmjensku nastavu imaju u 1 srednjoškolskoj ustanovi, mađarska nacionalna manjina u 2 osnovnoškolske ustanove i srpska u 1 osnovnoškolskoj ustanovi.

U **tablici 3.** prikazan je broj ustanova prema vrsti škola u kojima je organizirana nastava prema Modelu C za navedene jezike nacionalnih manjina, a u kojima se radi dvosmjenski i/ili u jednoj smjeni. Sveukupan broj od 161 ne predstavlja broj ustanova, već pojavljivanje jezika po Modelu C u svim ustanovama, a različit je od broja ustanova zbog činjenice što se u jednoj školi organizira nastava za više jezika ili modela.

Tablica 3. Jezici za koje je organizirana nastava prema Modelu C u dvije i/ili jednoj smjeni

Jezik nacionalne manjine	Osnovna škola		Gimnazija		Srednja strukovna škola	
	Dvije smjene	Jedna smjena	Dvije smjene	Jedna smjena	Dvije smjene	Jedna smjena
albanski	7	10	1	0	0	0
bosanski	2	8	0	0	0	1
češki	4	12	1	2	0	1
hebrejski	0	1	0	0	0	0
mađarski	10	15	1	0	1	0
makedonski	2	4	2	1	0	0
njemački ²	1	2	0	0	0	0
poljski	0	1	0	0	0	0
rusinski	2	1	0	0	0	0
ruski	2	4	0	0	0	0
slovački	8	4	0	2	0	0
slovenski	1	3	0	2	0	1
srpski	9	23	0	1	2	0
ukrajinski	2	1	0	0	0	0
talijanski	1	0	1	0	1	0
Ukupno:	51	89	6	8	4	3

5.3. Pokrivenost izvođenja nastave na jeziku i pismu nacionalnih manjina materinskim jezikom

Pokrivenost izvođenja nastave učiteljima/nastavnicima koji su iz redova nacionalne manjine te koji potpuno vladaju jezikom nacionalne manjine, odnosno nastavnicima koji nisu iz redova nacionalne manjine, a potpuno vladaju jezikom i pismom nacionalne manjine (članak 10. Zakona o odgoju i obrazovanja na jeziku i pismu nacionalnih manjina, NN, br. 51/00 i 56/00) je zadovoljavajuća u 2018./2019. školskoj godini. Nešto je veći broj predmeta koji nisu pokriveni nastavom na materinskom jeziku kod mađarske nacionalne manjine u Modelu A u osnovnoj školi (biologija, fizika, glazbena kultura, kemija, likovna kultura, priroda, tehnička kultura) i u srednjoj školi (kuharstvo, poznavanje robe, psihologija, ugostiteljsko posluživanje), dok se kod srpske nacionalne manjine spominje matematika u srednjoj školi i priroda/biologija u osnovnoj školi, kod češke manjine fizika u osnovnoj školi, a kod nastave na talijanskom jeziku nepokrivene su radioničke vježbe u srednjim školama s nastavom na talijanskom jeziku.

Pristigli podaci za Model C ne mogu se s potpunom sigurnošću analizirati. Razlog je dvojak: s jedne strane riječ je o jeziku i kulturi nacionalne manjine pri čemu bi bilo nerazborito zaposliti osobu koja u potpunosti ne vlada jezikom i pismom nacionalne manjine, a drugi je razlog djelomično ili potpuno nepoznavanje zakonskih propisa i podzakonskih akata koji se odnose na odgoj i obrazovanje na jeziku i pismu nacionalnih manjina po nekom od modela obrazovanja. Primjerice, u Državnome pedagoškom standardu je za Model C navedena mogućnost izučavanja osim jezika i kulture i povijesnih, zemljopisnih, glazbenih i likovnih sadržaja važnih nacionalnoj manjina, ali u sklopu jedinstvenog predmeta u izvođenju jednog učitelja/nastavnika. U popunjenim upitnicima dobili smo rezultat da za Modela C nisu

² Njemački jezik je službeni jezik pripadnika dviju nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj, njemačke i austrijske nacionalne manjine.

pokriveni navedeni predmeti poučavanjem na materinskom jeziku dok istodobno imaju djelatnika koji predaje dodatni predmet nastave jezika i kulture nacionalne manjine po Modelu C.

Zaključno se pokazuje potreba za povećanjem razine informiranosti svih škola u Republici Hrvatskoj o nacionalnim manjinama i njihovim oblicima odgoja i obrazovanja.

5.4. Vladanje jezikom i pismom nacionalne manjine tajnika i knjigovođe

Od 43 škole na jeziku i pismu nacionalnih manjina po Modelu A u 26 škola je izjavljeno da tajnik škole komunicira na manjinskom jeziku, što čini 60% u odnosu na ukupan broj škola prema Modelu A, a u 23 škole tu sposobnost ima i knjigovođa, što čini 53% od ukupnog broja ispitanika. U 21 školi (49%) i tajnik i računovođa komuniciraju na manjinskom jeziku, 15 škola (35%) niti tajnik niti računovođa, a u 7 škola (16%) samo jedno od njih. Kod češke nacionalne manjine u 2/3 škola i tajnik i računovođa komuniciraju na češkom, a u 1/3 nitko od njih. Mađarska nacionalna manjina ima sve tri kombinacije: u 1/3 škola oboje, 1/3 samo tajnik i u 1/3 samo knjigovođa. Kod srpske nacionalne manjine škole su izjavile da je kod njih 13, što iznosi 29% škola na jeziku i ćirilicom pismu srpske nacionalne manjine, oboje komuniciraju na srpskom jeziku, u 6 škola nijedno i u 3 škole samo jedno. Od 15 škola na talijanskom jeziku i pismu, u 5 (1/3) je izjavljeno da oboje komuniciraju na talijanskom, u 7 (1/2) niti jedno i u 3 (1/6) barem jedno od njih. U Modelu B kod češke nacionalne manjine tajnik i/ili knjigovođa ne komuniciraju na češkom jeziku, kod mađarske nacionalne manjine u jednoj oboje, u drugoj nijedno, a kod srpske nacionalne manjine samo tajnik.

U Modelu C je 14% od broja ispitanih škola izjavilo da komuniciraju i tajnik i knjigovođa na manjinskom jeziku, a da barem jedno od njih komunicira na manjinskom jeziku izjavilo je 11%. U većini, njih 75%, ni tajnik ni knjigovođa ne govore na manjinskom jeziku. Ovakvo stanje je razumljivo budući da je nastava po Modelu C za pripadnike nacionalne manjine u pravilu organizirana kao dodatna nastava u školskoj ustanovi na hrvatskome nastavnom jeziku.

5.5. Organizacija nastave prema modelu i jeziku nacionalne manjine

U 170 odgojno-obrazovnih ustanova u kojima se održava neki od oblika nastave na jeziku i pismu nacionalne manjine, nastava se organizira na više načina. U nekim ustanovama održava se nastava samo prema Modelu A, a u nekima je kombinacija i modela i jezika. Na takav način možemo razlikovati nekoliko varijacija u kojima se nastava organizira. Samo po jedan manjinski jezik po Modelu A u nastavi je prisutan u 36 školskih ustanova, po Modelu B u 1 ustanovi i po Modelu C u 103 ustanove. U 24 odgojno-obrazovne ustanove nastava se organizira na dvama manjinskim jezicima i/ili prema dvama različitim modelima obrazovanja. Kombinacije jezika i/ili modela i broj škola u kojima je određena kombinacija prisutna vidljiva je u **tablici 4.**, a u **tablici 5.** su prikazani podaci za kombinacije triju jezika i broj škola u kojima se nastava provodi na tim jezicima. U jednoj školi provodi se četverostruka kombinacija prema sljedećem omjeru: mađarski B, mađarski C, poljski C, ruski C.

Tablica 4.

Kombinacije jezika i/ili modela	Broj školskih ustanova
albanski C, mađarski C	1
albanski C, makedonski C	2
albanski C, njemački C	1
albanski C, ruski C	1
bosanski C, slovenski C	1
bosanski C, srpski C	1
češki A, češki C	1
češki A, mađarski C	1
češki B, češki C	1
češki C, slovački C	2
češki C, srpski C	1
mađarski A, mađarski C	1
mađarski B, mađarski C	1
mađarski C, makedonski C	1
mađarski C, rusinski C	1
mađarski C, srpski A	1
mađarski C, srpski C	2
mađarski C, srpski C	2
rusinski C, ukrajinski C	1
srpski A, srpski C	1
Ukupno:	24

Tablica 5.

Kombinacije jezika i/ili modela	Broj školskih ustanova
češki A, češki C, mađarski C	1
češki C, mađarski C, srpski C	1
češki C, slovački C, ukrajinski C	1
mađarski C, njemački C, srpski C	1
mađarski C, rusinski C, srpski A	1
Ukupno:	5

Iz priloženih tablica vidi se i prisutnost kombinacije istog jezika, ali različitog modela kao što je češki A i C, češki B i C, mađarski A i C, mađarski B i C te srpski A i C. Zanimljiva je i kombinacija kada se uz nastavu na jeziku i pismu nacionalne manjine po Modelu A u jednoj školskoj ustanovi pojavljuje i jezik druge nacionalne manjine po Modelu C. Takve su kombinacije češki A – mađarski C, srpski A – mađarski C ili kod trostrukih kombinacija srpski A – mađarski C – rusinski C.

Najčešće se kombiniraju manjinski jezici u sklopu jedne školske ustanove u Modelu C.

5.6. Stručni suradnici

U upitniku je bilo moguće upisati podatke za sljedeće stručne suradnike: defektolog, knjižničar, logoped, nepoznato, pedagog, psiholog, socijalni pedagog, stručnjak edukacijsko-rehabilitacijskog profila. Od 170 škola koje su dostavile podatke, njih 14 nije dalo nikakve informacije o stručnim suradnicima ili njihovu broju, što za analizu ostavlja skup od ukupno 156 školskih ustanova. U njima je na 411 statusa stručnih suradnika zaposleno 422 osobe, što u odnosu na škole iznosi 2,7 stručna suradnika po školi. U 32 škole su izjavili da barem jedan od stručnih suradnika govori manjinskim jezikom, što olakšava komunikaciju s djecom i roditeljima. U odnosu na škole taj broj je 21%.

Treba naglasiti da pri raščlanjivanju podataka po modelima i/ili jezicima i zbog karaktera škola gdje se u nekim slučajevima miješaju jezici i/ili modeli u sklopu jedne škole, brojeve i

postotke u nastavku treba razumjeti isključivo na razini trenutačno promatranog modela i/ili jezika. Brojevi i postoci u navedenom odlomku su agregirani i na razini školske ustanove, stoga prikazuju ispravniju sliku.

5.6.1. Model A

U školama na jeziku i pismu nacionalnih manjina, posebice u onima koje provode nastavu prema Modelu A, stručni suradnici trebaju znati i komunicirati na materinskom jeziku manjine na čijem se jeziku nastava održava.

U 43 škole u kojima se nastava izvodi na jeziku i pismu nacionalne manjine po Modelu A ima 98 radnih mjesta na kojima su stručni suradnici zaposleni, a u upitniku je za 20 škola označeno da govore i manjinskim jezikom. Navedeni su sljedeći stručni suradnici: defektolog, knjižničar, logoped, pedagog, psiholog i socijalni psiholog.

U 22 škole u kojima se provodi nastava na srpskom jeziku i ćiriličnom pismu po Modelu A i koje su sudjelovale u popunjavanju upitnika navedena su 52 stručna suradnika, a za 9 škola je istaknuto znanje manjinskoga jezika. Tako od 2 defektologa 1, od 22 knjižničara 9, od 20 pedagoga 8 i od 7 psihologa 2 znaju srpski jezik i pismo. Promatrajući na razini 22 škole, u njih 9 stručni suradnici znaju manjinski jezik, što čini 41% posto pokrivenosti.

Kod talijanske nacionalne manjine od 15 školskih ustanova u njih 7 je moguća komunikacija na talijanskom jeziku sa stručnim suradnicima, što čini pokrivenost od 47%. Od ukupno 33 stručno-suradnička radna mjesta, u upitniku je njih 13 označilo kako znaju talijanski jezik. Prema profilu stručnih suradnika, od 12 knjižničara njih 7, od 10 pedagoga 3 i od 11 psihologa njih 3 mogu komunicirati na manjinskome jeziku.

Češka nacionalna manjina u 3 školske ustanove ima u dvjema osiguranu komunikaciju sa stručnim suradnicima na češkom jeziku, što čini 67% pokrivenosti. Od 7 stručna suradnika, 3 su navela znanje češkog jezika i to od 3 knjižničara 1, od 3 pedagoga 2 komuniciraju na materinskom jeziku. Logoped i socijalni pedagog prema anketi ne govore češki jezik.

Kod mađarske nacionalne manjine od 3 školske ustanove u 2 je osigurana komunikacija sa stručnim suradnicima na mađarskom jeziku, što čini 67% pokrivenosti. Od 7 statusa i 8 radnih mjesta stručnih suradnika, u 5 se navodi znanje mađarskog jezika i to od 4 knjižničarska mjesta na 2 se govori materinskim jezikom i od 4 pedagoga na 2.

5.6.2. Model B

Model B kao dvojezični model pokazuje manju pokrivenost stručnim suradnicima koji komuniciraju na materinskom jeziku određene nacionalne manjine. Od 4 ustanove u kojima se izvodi nastava prema Modelu B (1 češka, 1 srpska i 2 mađarska nacionalna manjina), od navedenih 10 suradnika samo je za jedno navedeno znanje materinskog jezika i to za mađarsku nacionalnu manjinu kod stručnog suradnika knjižničara. Na takav način pokrivenost komunikacije na manjinskom jeziku u školama po Modelu B je 25%.

5.6.3. Model C

Najmanja pokrivenost poznavanja manjinskog jezika kod stručnih suradnika je u školama u kojima se organizira dodatna nastava jezika i kulture nacionalne manjine prema Modelu C. Od 119 školske ustanove u njih 16 je označeno poznavanje manjinskog jezika kod stručnih suradnika, što čini pokrivenost od 13% i to na bosanskom, češkom, mađarskom,

makedonskom, njemačkom, slovenskom, srpskom i ruskom jeziku. Na ukupno 326 statusa, odnosno 335 stručna suradnika je 20-ak onih koji govore manjinskim jezikom i mogu komunicirati s učenicima i roditeljima na njihovom materinskom jeziku.

5.7. Voditelji odjela na jeziku i pismu nacionalne manjine

Srpska nacionalna manjina u školama u kojima se organizira nastava na srpskom jeziku i ćirilicom pismu po Modelu A, a ravnatelj nije pripadnik srpske nacionalne manjine, može imati zaposlene djelatnike koji su zaduženi za organiziranje i vođenje nastave/razrednih odjela na srpskom jeziku. Zatečeno stanje prikazano je u **tablici 6.** za 2018./2019. školsku godinu.

Tablica 6. Voditelji nastave na srpskom jeziku

Školska ustanova	Županija	Model obrazovanja	Broj voditelja	Satnica (tjedna)
OŠ DRAGUTINA TADIJANOVIĆA	VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	A	1	12
GIMNAZIJA VUKOVAR	VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	A	1	20
EKONOMSKA ŠKOLA VUKOVAR	VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	A	1	12
SREDNJA STRUKOVNA ŠKOLA MARKO BABIĆ	VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	A	1	20
OŠ SINIŠE GLAVAŠEVIĆA	VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	A	0	0
OŠ ILAČA - BANOVCI	VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	A	1	2
OŠ DALJ	OSJEČKO-BARANJSKA	A	1	20

Pravilnikom o izmjenama i dopunama Pravilnika o tjednim radnim obvezama učitelja i stručnih suradnika u osnovnoj školi (Narodne novine, br. 102/19) detaljnije je regulirana satnica i obveze voditelja odjela na jeziku i pismu nacionalne manjine.

Poslovi voditelja odjela na jeziku i pismu nacionalne manjine obuhvaćaju praćenje rada razrednih odjela, poslove organizacije zamjena učitelja te druge poslove vezane uz dnevni i tjedni rad po rasporedima. U školi koja u svojem sastavu ima osmorazredne odjele na jeziku i pismu nacionalne manjine poslove voditelja odjela na jeziku i pismu nacionalne manjine obavlja učitelj 2 sata tjedno, a u školi koja ima četverorazredne odjele na jeziku i pismu nacionalne manjine učitelj obavlja 1 sat tjedno umjesto dodatne, dopunske nastave i/ili izvannastavnih aktivnosti.

5.8. Nastavnici i učenici

U 2018./2019. školskoj godini u 43 škole izvodi se nastava po Modelu A na jeziku i pismu nacionalnih manjina, a ukupno je zaposleno nešto više od 2.000 djelatnika, od kojih je preko 50% u nastavi na materinskome jeziku. Ovi podaci su okvirni budući da se prilikom prikupljanja podataka nije vodilo računa o učiteljima/nastavnicima koji rade u dvije ili više školskih ustanova, odnosno oni su više puta ubrajani u ukupne podatke. Djelomično se broj može korigirati iz prikupljenih podataka o broju škola u kojima nastavnik odrađuje svoju normu. Na takav način se ukupan broj zaposlenih djelatnika korigira na 1.850 u školama u kojima se nastava izvodi prema Modelu A.

Broj učenika u odnosu na broj nastavnika u obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina po Modelu A je zaokruženo 5 puta više, a jedna trećina učenika putuje u školu koju pohađa. Subjekti koji su popunjavali upitnik izjavili su da u svojim školama imaju 382 razredna odjela uključenih u manjinsko obrazovanje: 50 kombiniranih i 2 odgojne-obrazovne skupine. U prosjeku je 10 učenika u razrednom odjelu.

Podaci prema nacionalnim manjinama pokazuju da je kod češke nacionalne manjine 40% učitelja/nastavnika u školama na češkom jeziku po Modelu A pokriveno nastavom na češkome manjinskom jeziku i da je učenika pet puta više nego nastavnika. Kod mađarske nacionalne manjine 75% nastave pokriveno je na materinskom jeziku, a učenika ima dva puta više od nastavnika. Kod srpske nacionalne manjine u školama u kojima se izvodi i nastava na srpskom jeziku i ćirilichnom pismu 50% je nastavnika od ukupnog broja djelatnika u tim školama, koji rade u nastavi na srpskom jeziku. Učenika ima četiri puta više od djelatnika koji su u nastavi na srpskom jeziku i ćirilichnom pismu po Modelu A. Kod talijanske nacionalne manjine u školskim ustanovama je pokrivenost nastavnog kadra s talijanskim materinskim jezikom oko 70%. Broj učenika je pet puta veći od broja nastavnika.

Prema postotku broja učenika putnika u ukupnom broju učenika po manjinama prema Modelu A, najviši omjer putnika je kod mađarske nacionalne manjine (56%), zatim talijanske (40%), srpske (29%) i na kraju češke (16%) manjine. Iz priloženih podataka može se zaključiti kolika je teritorijalna raspršenost učenika u odnosu na položaj škole. U uvjetima kada je broj putnika učenika veći u školi, organizacija dodatnih aktivnosti nakon nastave je otežan.

Prema broju škola u kojima učitelj/nastavnik radi u slučaju kada svoju normu ne ostvaruje radom u samo jednoj školskoj ustanovi, možemo reći da je najviše onih nastavnika koji rade u dvije škole (oko 10% od ukupnog broja djelatnika u sustavu odgoja i obrazovanja na materinskom jeziku), a najveći broj škola u kojima jedan učitelj/nastavnik radi je pet. Kada se isto obilježje promatra prema nacionalnim manjinama, kod talijanske manjine je najviše onih djelatnika koji normu ostvaruju u dvije škole, dok je kod ostale tri manjine s nastavom po Modelu A učestaliji rad u tri škole.

Stavljajući u fokus broj programa po nastavniku, najveći broj učitelja/nastavnika izvodi četiri nastavna programa (30%), dok oko 23% ima od 7 do 10 programa, 24% do tri programa i 23% ima pet i šest programa.

Promatrajući rad u više razreda i/ili odgojno-obrazovnih skupina, možemo reći da oko 43% učitelja/nastavnika svoju normu ostvaruje u četiri razredna odjela i/ili obrazovnih skupina. Onih koji rade u tri razreda ili manjem broju razreda je 30%, a 27% od 5 do maksimalno 10 razrednih odjela. U rad u 10 razrednih odjela uključeno je 3% nastavnika na temelju prikupljenih podataka.

5.9. Udžbenici

U odgojno-obrazovnom sustavu Republike Hrvatske u školskim ustanovama u kojima se nastava izvodi na jeziku i pismu nacionalnih manjina, na temelju Zakona o udžbenicima i drugim obrazovnim materijalima za osnovnu i srednju školu (NN, br. 116/18) i Zakona o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina (NN, br. 51/00, 56/00), mogu se upotrebljavati udžbenici na jeziku i pismu nacionalnih manjina. Uvođenje spomenutih udžbenika može se provesti na tri načina: prevođenjem udžbenika koji su napisani na

hrvatskome jeziku, pisanjem autorskih udžbenika na materinskome jeziku nacionalne manjine i uvozom udžbenika iz zemlje matičnoga naroda. Kod sva tri načina potrebno je dobiti odobrenje Ministarstva znanosti i obrazovanja, s tim što za odobravanje korištenja udžbenika iz zemlje matičnog naroda Ministarstvo treba zatražiti prethodno stručno mišljenje agencije nadležne za obrazovanje o usklađenosti udžbenika i drugih obrazovnih materijala sa znanstvenim načelima i etičkim normama, kao i jesu li pedagoški, psihološki i didaktično-metodički primjereni za korištenje u nastavi te jesu li u skladu s ishodima kurikuluma.

Zbog male naklade, troškova prevođenja, dodatne lekture, korekture, grafičke obrade, troškovi nadmašuju zakonom prihvatljivu cijenu udžbenika. S ciljem izjednačavanja cijena udžbenika na materinskom jeziku i cijena udžbenika na hrvatskom jeziku, Ministarstvo znanosti i obrazovanja sufinancira izradu udžbenika nacionalnih manjina za potrebe nastave na svome jeziku u visini troškova koji premašuju cijenu udžbenika na hrvatskom jeziku ili zakonom definiranu cijenu.

Praksa pokazuje, a upitnikom prikupljeni podaci potvrđuju, da se u izvođenju nastave prema Modelu A i Modelu B upotrebljavaju udžbenici uglavnom prevedeni s hrvatskog jezika i to za talijansku, češku, srpsku i mađarsku nacionalnu manjinu po pravilu u nastavi u osnovnoj školi. Odgojno-obrazovni sustav je dinamičan zbog rapidne promjene okoline, tehnologije, znanosti, metoda poučavanja pa je podložan promjenama i na području udžbenika. Svaka zamjena, povlačenje starih ili izdavanje novih udžbenika izaziva zastoje u kontinuiranoj opskrbi udžbenika na jeziku i pismu nacionalnih manjina za nastavne predmete za koje se nastava temelji na prevedenim udžbenicima. Proces prevođenja može započeti tek kad je udžbenik na hrvatskom jeziku odobren, a u mnogobrojnim slučajevima, ovisno o jeziku na koji se prevodi, postupak može trajati i godinu dana dok se ne osiguraju potrebni udžbenici. U slučaju autorskih udžbenika tijekom posla do krajnjeg rezultata je isti bez obzira na jezik, a vjerojatnost osiguravanja udžbenika na vrijeme veća je zbog izbjegavanja poslova prevođenja koji su vremenski izrazito zahtjevni. Ovdje se javljaju teškoće zbog nedostatka dovoljnog broja stručnog kadra i organizacijskih preduvjeta, a sve zbog manje populacije u odnosu na ukupan broj stanovništva. Naizgled se dobrim rješenjem nudi i mogućnost uvoza udžbenika iz zemlje matičnog naroda uz uvjet zadovoljavanja traženih znanstvenih načela i etičkih normi, kao i jesu li pedagoški, psihološki i didaktično-metodički primjereni za korištenje u nastavi te jesu li u skladu s ishodima kurikuluma. Na ovaj način najčešće se dobivaju udžbenici za nastavu materinskoga jezika nacionalnih manjina i udžbenika za srednju školu za talijansku nacionalnu manjinu.

Na nastavi materinskog jezika i kulture (Model C) koriste se udžbenici na materinskom jeziku za srpsku, češku i slovačku nacionalnu manjinu, a prema podacima iz upitnika, osim navedenih manjina i albanska, židovska, mađarska, makedonska, poljska, ruska, talijanska, ukrajinska, njemačka, slovenska, rusinska i bošnjačka koriste neku vrstu udžbenika. Ovo je područje svakako potrebno dodatno urediti i organizirati budući da nam je poznato da je službeno odobrenje za takve udžbenike tražila samo srpska, češka i slovačka manjina. U tom kontekstu jedan od problema je i donošenje novih kurikuluma koji bi preciznije definirali ishode učenja, kao sve relevantne elemente odgojno-obrazovnog procesa.

Temeljni dokumenti koji definiraju sadržaje udžbenika su predmetni kurikulumi. U srpnju 2019. godine Ministarstvo znanosti i obrazovanja nakon postupka javne rasprave objavilo je i donijelo kurikulume za Srpski jezik (Model A i Model C), Talijanski jezik (Model A), Češki jezik (Model A) zajedno s odlukom o njihovu donošenju. Češki jezik (Model C) je u fazi objave u Narodnim novinama. U završnoj fazi je i kurikulum Jezik i kultura romske nacionalne manjine (Model C). U sljedećem razdoblju očekuje se dorada i usklađivanje i ostalih kurikuluma te njihovo donošenje. Također, u lipnju 2019. godine donesene su i odluke o imenovanju za one jezike za koje se u prethodnom razdoblju nisu mogli osigurati stručnjaci za izradu kurikuluma: Mađarski jezik (Model A i Model C) i Slovački jezik i kultura (Model C) te se u sljedećem razdoblju očekuje izrada i donošenje navedenih kurikuluma. Udžbenici koji su namijenjeni poučavanju jezika i književnosti, kao i kulturi određene nacionalne manjine, trebaju biti usuglašeni s predmetnim kurikulumom. U većini slučajeva takvi udžbenici uvoze se iz zemlje matičnog naroda, no za predmet jezika i kulture je drukčija situacija zbog jedinstvenosti i složenosti predmeta koji je često nepoznat po strukturi i sadržaju izvan Republike Hrvatske pa se poučava iz više izvora i različitih nastavnih materijala. Najprikladnije rješenje je pisanje autorskih udžbenika za predmet jezika i kulture, što prakticiraju neke nacionalne manjine, no jedna od prepreka je kritično mali broj pripadnika određenih nacionalnih manjina i kompleksnost postupka stvaranja udžbenika, a i nedostatak dovoljnog broja stručnog kadra koji bi odradio spomenuti posao.

5.10. Prostorni uvjeti

Državni pedagoški standard predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog odgoja i obrazovanja propisuje koji su prostorni uvjeti potrebni za nesmetani i kvalitetni odgojno-obrazovni proces. U stvarnosti se propisani uvjeti mogu razlikovati zbog zastarjelosti zgrade ili promijenjenih demografskih uvjeta na određenom području, a uzrok odstupanja je i zatečeno stanje, neredovito održavanje i opremanje ili općenito nedostatak određenih prostorija. Strateški cilj Ministarstva znanosti i obrazovanja je osigurati nastavu prema programu cjelodnevnog boravka, što će u nekim slučajevima zahtijevati i proširenje prostornih kapaciteta školskih zgrada i ukidanje rada u smjenama. U nekim slučajevima nedostatak prostorija onemogućuje organiziranje produženog boravka zbog zauzetosti učionica za potrebe nastave u drugoj smjeni ili u nekim slučajevima u međusmjeni. Nadalje, kvalitetu odgojno-obrazovnog procesa poboljšava i postojanje dobro opremljenih specijaliziranih učionica (kabineta) onih predmeta koji za efikasnije postizanje obrazovnih rezultata pretpostavljaju uporabu različitih tehničkih i didaktičkih pomagala.

Na temelju prikupljenih podataka može se zaključiti da škole u kojima se provodi nastava prema nekom od modela na jeziku i pismu nacionalnih manjina, najveća je potreba za specijaliziranim učionicama (20% od ukupnih potreba), a zatim općenito za univerzalnim učionicama (13%) i pojedinačno po 10% potreba je za sportskom dvoranom, blagovaonicom, dvoranom za priredbe i kabinetom za nastavnike. Izdvojimo li nastavu prema Modelu A, također je najveća potreba među tim školama za specijaliziranim učionicama (oko 22%), a zatim oko 10% pojedinačno za blagovaonicom, univerzalnom učionicom i sportskom dvoranom. Iznad 4% je potreba za kabinetom za nastavnike, kuhinjom i dvoranom za priredbe. Slične su potrebe i u nastavi prema Modelu B. Podaci za Model C također su u rasponu, kao i za ostale prikazane modele: specijalizirane učionice, univerzalne učionice, sportske dvorane, kabineti za nastavnike, dvorana za priredbe i blagovaonice budući da se

nastava Modela C provodi u školama na hrvatskome nastavnom jeziku pa možemo zaključiti kako postoji sličnost u potrebama i nedostacima prostornih uvjeta škola bez obzira na model i jezik obrazovanja.

Razgraničenjem podataka na Modele A i Model B i na jezike koji participiraju u tim modelima (srpski, talijanski, češki i mađarski) također se uočava sličan poredak i potreba za prostorima.

5.10.1. Stanje postojećeg prostora i ocjena opremljenosti

U upitniku smo ispitali i stanje postojećeg prostora i njihovu opremljenost. Odabrali smo prostorije koje su uobičajene i neophodne za održavanje nastave, a to su skupine prostora: obične učionice za nastavu, sportska dvorana, specijalizirane učionice, zbornica, kabineti, toalet za učenike, toalet za nastavnike, dvorana za priredbe, kuhinja, blagovaonica i opće stanje zgrade škole.

U **tablici 7.** prikazani su podaci pristigli na upitnik od 170 školskih ustanova u kojima je organiziran neki od modela nastavne na manjinskome materinskom jeziku. Treba napomenuti da su dane ocjene subjektivne i da je svaka škola ovim načinom izrazila vlastitu percepciju o kvaliteti i opremljenosti školskog prostora s ocjenom između 1 i 5. Nadalje se može uočiti da su u školama najmanje prisutne dvorane za priredbu, a njihov ukupan broj i prosjek prostora po školi pokazuje prisutnost jedne dvorane ako je škola ima. U najvećoj mjeri, što je bilo i očekivano, pojavljuje se obična učionica za nastavu, toalet za učenike, specijalizirane učionice i kabineti. Promatrajući prosječno stanje prostorije (3,60), nešto je bolja od procjene opremljenosti svih prostorija (3,53), no u konačnici je ocjena slabija - vrlo dobar. Prosječna ocjena na generalno stanje zgrade je u prosjeku 3,37, što je slabije s obzirom na dane ocjene pojedinačno za različite grupe prostorija.

Tablica 7. Prosječne ocjene prema vrsti prostorija

Prostorija	Broj škola u kojima je određena prostorija navedena u upitniku	Ukupan broj prostorija	Prosječna ocjena prostora po školi	Prosječna ocjena stanja prostorije	Prosječna ocjena opremljenosti prostorije
<i>Blagovaonica</i>	104	131	1.26	3,54	3,28
<i>Dvorana za priredbe</i>	22	22	1.00	4,14	3,91
<i>Kabineti</i>	118	614	5.20	3,38	3,12
<i>Kuhinja</i>	132	161	1.22	3,52	3,50
<i>Obične učionice za nastavu</i>	158	2134	13.51	3,54	3,35
<i>Specijalizirane učionice</i>	134	700	5.22	3,70	3,70
<i>Sportska dvorana</i>	120	137	1.14	3,48	3,68
<i>Toalet za nastavnike</i>	160	364	2.28	3,59	3,74
<i>Toalet za učenike</i>	161	1062	6.60	3,42	3,50
<i>Zbornica</i>	162	213	1.31	3,68	3,51
<i>Prosječna ocjena:</i>				3,60	3,53

5.10.2. Stanje i opremljenost prostora prema modelima, nacionalnim manjinama i vrsti odgojno-obrazovne ustanove

Od ukupno 170 škola, njih 162 je dalo odgovore na pitanja o prostorijama i opremljenosti istih. Na taj način u procjenu stanja ušlo je 1.373 imenovanih skupina prostora (poglavlje 5.10.1.) i sveukupno 5.823 jedinica prostora. Prosječna ocjena stanja svih navedenih skupina prostora je 3,53, a prosječna ocjena opremljenosti procjenjuje se na 3,25. U ovaj prikaz uključena je i opća ocjena stanja cijele školske zgrade, kao i opća ocjena opremljenosti škole.

U **tablici 8.** prikazani su podaci prema modelima za sve manjine u svim vrstama odgojno-obrazovnih ustanova (osnovne i srednje škole). Uočljiva je manja vrijednost percipirane ocjene i za stanje prostorija i za opremljenost škola koje izvode nastavu prema Modelu A.

Tablica 8. Prosječne ocjene prema modelima

Modeli	Broj škola	Prosječna ocjena stanja prostorija	Prosječna ocjena opremljenosti prostorija
A	43	3,28	3,10
B	4	3,56	3,32
C	125	3,58	3,30

U **tablici 9.** prikazana je prosječna percepcija stanja prostorija u modelima A i B, posebno izražena prema nacionalnim manjinama koje imaju organiziranu nastavu u navedenim modelima. Škole u kojima se održava neki vid nastave češke nacionalne manjine, ocjenjuju svoje prostorije najmanjom ocjenom, a škole mađarske nacionalne manjine procjenjuju stanje prostorija s 3,51. U osnovi, ocjena opremljenosti je i ovdje uobičajeno niža od prosječne procjene ocjene prostorija.

Tablica 9. Prosječne ocjene prema modelima A i B nacionalnih manjina

Nacionalna manjina	Broj škola	Prosječna ocjena stanja prostorija	Prosječna ocjena opremljenosti prostorija
Češka	7	2,98	3,30
Talijanska	19	3,42	3,13
Srpska	26	3,37	3,12
Mađarska	7	3,51	3,27

U sljedećim tablicama su prikazi prosječnih ocjena grupiranih prema različitim kriterijima: osnovna i srednja škola, odnosno prema modelima u njima, kao i prikaz grupiranih izračuna prema vrsti škole/modelu/nacionalnoj manjini.

Tablica 10. Prosječne ocjene prema vertikalni

Vrsta škole	Broj škola	Prosječna ocjena stanja prostorija	Prosječna ocjena opremljenosti prostorija
Osnovna škola	135	3,51	3,23
Srednja škola	27	3,64	3,37

Tablica 11. Prosječne ocjene osnovnih škola prema modelima

Modeli	Broj škola	Prosječna ocjena stanja prostorija	Prosječna ocjena opremljenosti prostorija
A	32	3,12	3,04
B	3	3,25	2,93
C	108	3,59	3,28

Tablica 12. Prosječne ocjene srednjih škola prema modelima

Modeli	Broj škola	Prosječna ocjena stanja prostorija	Prosječna ocjena opremljenosti prostorija
A	16	3,69	3,39
B	1	4,50	4,50
C	17	3,55	3,43

Talijanska nacionalna manjina

Tablica 13. Prosječne ocjene osnovnih škola prema modelima

Modeli	Broj škola	Prosječna ocjena stanja prostorija	Prosječna ocjena opremljenosti prostorija
A	11	3,29	2,99

Tablica 14. Prosječne ocjene srednjih škola prema modelima

Modeli	Broj škola	Prosječna ocjena stanja prostorija	Prosječna ocjena opremljenosti prostorija
A	4	3,63	3,31
C	1	4,14	4,71

Srpska nacionalna manjina**Tablica 15. Prosječne ocjene osnovnih škola prema modelima**

Modeli	Broj škola	Prosječna ocjena stanja prostorija	Prosječna ocjena opremljenosti prostorija
A	16	3,17	3,07
B	1	3,22	2,89
C	30	3,60	3,23

Tablica 16. Prosječne ocjene srednjih škola prema modelima

Modeli	Broj škola	Prosječna ocjena stanja prostorija	Prosječna ocjena opremljenosti prostorija
A	6	3,73	3,11
C	3	3,85	3,36

Mađarska nacionalna manjina**Tablica 17. Prosječne ocjene osnovnih škola prema modelima**

Modeli	Broj škola	Prosječna ocjena stanja prostorija	Prosječna ocjena opremljenosti prostorija
A	2	3,20	2,81
B	2	3,26	2,95
C	23	3,66	3,21

Tablica 18. Prosječne ocjene srednjih škola prema modelima

Modeli	Broj škola	Prosječna ocjena stanja prostorija	Prosječna ocjena opremljenosti prostorija
A	1	3,90	4,00
C	2	3,46	3,17

Češka nacionalna manjina**Tablica 19. Prosječne ocjene osnovnih škola prema modelima**

Modeli	Broj škola	Prosječna ocjena stanja prostorija	Prosječna ocjena opremljenosti prostorija
A	3	2,20	3,27
C	16	3,33	3,09

Tablica 20. *Prosječne ocjene srednjih škola prema modelima*

Modeli	Broj škola	Prosječna ocjena stanja prostorija	Prosječna ocjena opremljenosti prostorija
B	1	4,50	4,50
C	3	2,98	3,07

5.10.3. Pristupačnost za učenike smanjene pokretljivosti

Jedna skupina pitanja upitnika odnosila se na pristupačnost objektu i unutrašnjim prostornim jedinicama za učenike ograničene pokretljivosti. Jedno pitanje odnosilo se na riješenost pristupa općenito, pri čemu su škole mogle birati jedan od ponuđenih odgovora: u potpunosti, djelomično i nije riješeno. Osim navedenoga, moguće je bilo precizirati na koje dijelove zgrade se odnosi riješenost pristupa. Na taj smo način od 170 školskih ustanova dobili sljedeći raspored odgovora o općoj riješenosti pristupa objektu i u objektu:

- u potpunosti 22,94% (39 ustanova)
- djelomično 47,65% (81 ustanova)
- nije riješeno 29,41% (50 ustanova).

U **tablici 21.** navedena je distribucija odgovora prema kategorijama prostorija za sve škole u kojima se izvodi bilo koji vid nastave na manjinskome materinskom jeziku. U dvije trećine škola je riješen pristup u unutrašnje prostore kroz ulaz osobama smanjene pokretljivosti, a riješenost pristupa katu je na nešto više od 20% pri čemu naglašavamo da nismo ispitivali prisutnost kata u školskoj zgradi.

Tablica 21. *Pristupačnost prema jedinicama prostora*

Pristup zgradi	Ulaz za invalide	Pristup učionici	Pristup knjižnici	Pristup blagovaonici	Pristup WC-u	Postojanje dizala
64,12%	69,41%	51,76%	45,29%	34,12%	56,47%	21,76%

Kada je riječ o vezi ocjene opće riješenosti pristupa objektu i unutar objekta i postojanje rješenja za pristup pojedinoj jedinici prostora, rezultat je očekivan: u školama koje su davale odgovor potpune riješenosti pristupa, pristup pojedinim jedinicama prostora također je na višoj razini (**Tablica 22.**), u školama u kojima općenito navedeno pitanje nije riješeno, niski je postotak rješenja, kao i kod prostornih jedinica. Postotna vrijednost u tablici pokazuje u kojoj je mjeri prisutno rješenje pristupa jedinici prostora u sklopu promatrane opće ocjene pristupačnosti.

Tablica 22. *Pristupačnost jedinicama prostora prema općoj ocjeni pristupačnosti*

Opća ocjena pristupačnosti	Pristup zgradi	Ulaz za invalide	Pristup učionici	Pristup knjižnici	Pristup blagovaonici	Pristup WC-u	Postojanje dizala
U potpunosti	97,44%	100%	97,44%	87,18%	61,54%	92,31%	69,23%
Djelomično	77,78%	90,12%	56,79%	49,38%	37,04%	69,14%	9,88%
Nije riješeno	16,00%	12,00%	8,00%	6,00%	8,00%	8,00%	4,00%

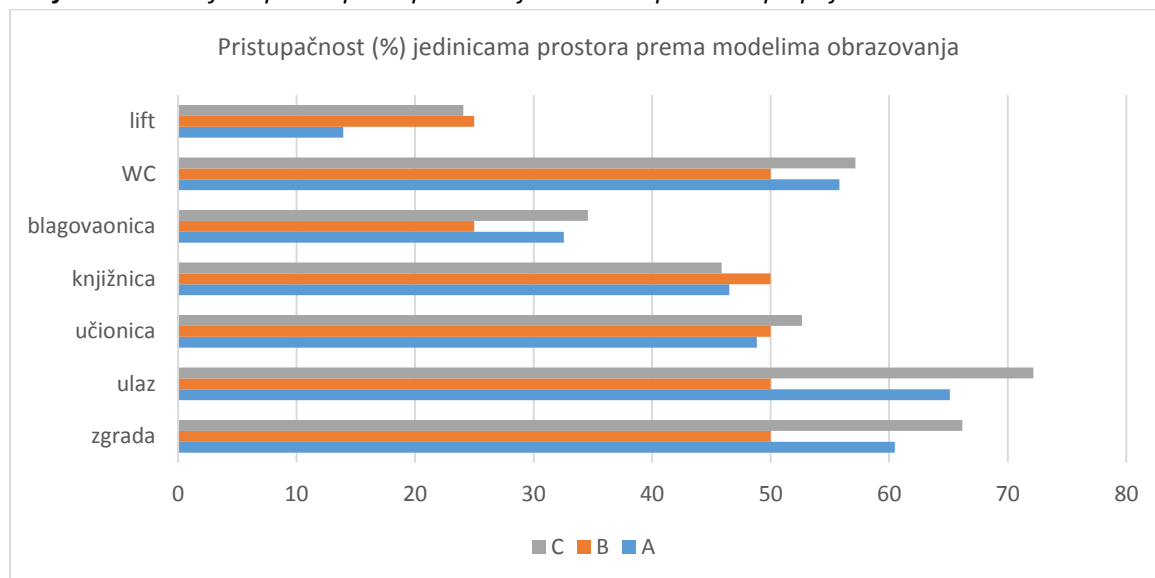
Promatrajući navedena svojstva s obzirom na model obrazovanja, dobivamo sljedeće podatke koji su prikazani u **tablici 23**.

Tablica 23. Prikaz opće ocjene pristupačnosti prema modelima

Model obrazovanja	Broj škola (OŠ i SŠ)	Opća ocjena pristupačnosti		
		U potpunosti	Djelomično	Nije riješeno
A	43	16,28% (7 škola)	48,84% (21 škola)	34,88 (15 škola)
B	4	-	75,00% (3 škole)	25,00% (1 škola)
C	133	24,81% (33 škole)	48,12% (64 škole)	27,07% (36 škola)

Grafikon 17. je postotni prikaz postojeće riješenosti pristupa navedenim prostornim jedinicama s obzirom na model obrazovanja. Iz priloženoga je vidljivo kod kojih je prostora najveći postotak osiguranja pristupačnosti učenika s ograničenim mogućnostima pokretljivosti: ulaz, učionica i WC. Prikaz pokazuje nešto bolje stanje u hrvatskim školama u kojima je organizirana nastava u vidu dodatne nastave jezika i kulture nacionalnih manjina prema Modelu C.

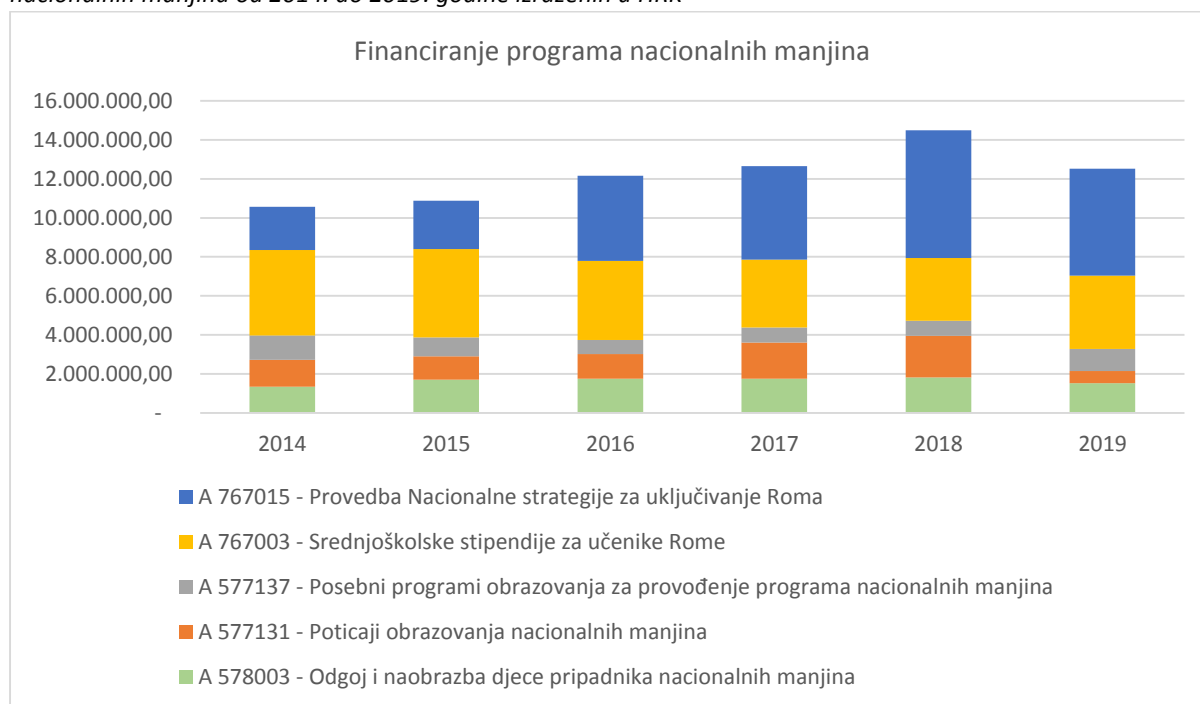
Grafikon 17. Grafički prikaz pristupačnosti jedinicama prostora po pojedinome modelu obrazovanja

6. Financijski pokazatelji

U Državnom proračunu Republike Hrvatske za 2019. godinu za potrebe obrazovnih programa i nastave na jeziku i pismu za nacionalne manjine utrošena su sredstva u sveukupnom iznosu od 33.322.054,62 kune i to za sljedeće aktivnosti: Poticaji obrazovanja nacionalnih manjina (A577131), Posebni programi obrazovanja za provođenje programa nacionalnih manjina (A577137), Provedba Nacionalne strategije za uključivanje Roma 2013. - 2020. (A767015), Srednjoškolske stipendije za učenike Rome (A767003), Stipendije za studente slabijeg socio-ekonomskog statusa (A679067), Provedba Nacionalne strategije za uključivanje Roma (A767015) te u skladu s člankom 50. Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju - Odgoj i naobrazba djece pripadnika nacionalnih manjina (A578003).

Grafikon 17. Financijski pokazatelji potpore MZO-a programima odgoja i obrazovanja djece pripadnika nacionalnih manjina od 2014. do 2019. godine izraženih u HRK

U 2019. godini Ministarstvo je osiguralo sredstva za obrazovne programe i nastavu na jeziku i pismu nacionalnih manjina na razdjelu 080, glavi 05, u ukupnome iznosu od 12.726.285,14 kuna.

Na **grafikonu 17.** vidljiv je kontinuirani rast utrošenih financijskih sredstava iz Državnog proračuna Republike Hrvatske za aktivnosti odgoja i obrazovanja djece pripadnika nacionalnih manjina. Na zadnjem stupcu grafikona, koji prikazuje 2019. godinu, jasno je uočljiv pad utrošenih sredstava i detaljnijom analizom je vidljivo veće smanjivanje utroška na aktivnosti A577131 – Poticaji obrazovanju nacionalnih manjina iz kojih se podmiruju sredstva za dotisak i izradu udžbenika za potrebe nastave na jeziku i pismu nacionalnih manjina. Naime, zbog uvođenja novih kurikuluma u frontalnu nastavu, izmijenjen je katalog udžbenicima s novim ponudama pri čemu se ti udžbenici prvo trebaju prevesti na jezik nacionalne manjine i proći potrebnu proceduru odobravanja udžbenika prije stvarnog tiska. Navedeni proces može trajati i godinu dana pri čemu nakladnici za manjinske udžbenike u 2019. proračunskoj godini još nisu imali nove udžbenike za tisak, a stare udžbenike su imali na skladištu za one razrede koji u školskoj 2019./2020. godini nisu ušli u reformu.

Aktivnosti A767015 i A767003 obuhvaćaju potpore i programe usmjerene na pripadnike romske nacionalne manjine, a temelj im je Nacionalna strategija za uključivanje Roma od 2013. do 2020. godine. U ovoj aktivnosti osigurava se roditeljski udio za predškolsku djecu, kao i sufinanciranje predškole, zatim sufinanciranje produženog boravka za osnovnoškolsku djecu, školu u prirodi i školske izlete za osnovnoškolske i srednjoškolske učenike, stipendiranje srednjoškolskih učenika, financiranje smještaja u dom učenika i studenata. Aktivnost A577137 obuhvaća financiranje ljetnih škola, natjecanja, smotre, stručna usavršavanja nastavnika i slične aktivnosti, a iz aktivnosti A578003 sufinanciraju se programi u predškolskim ustanovama za djecu pripadnike nacionalnih manjina.

7. Zaključak

Bez obzira na to što je obrazovanje na jeziku i pismu nacionalnih manjina sastavni dio cjelokupnoga odgojno-obrazovnog sustava Republike Hrvatske, prisutne su generalne posebnosti u organizaciji i provođenju obrazovnih aktivnosti, kao i razlike u potrebama, zahtjevima i okolnostima pojedine nacionalne manjine te razlike na području određenog modela obrazovanja. Promatrajući broj učenika koji pohađaju nastavu na jeziku i pismu nacionalnih manjina u svim modelima nastave u osnovnim i srednjim školama, brojke se u posljednjih 12 godina kreću između 8 i 9 tisuća u valovitom obrascu, padajući i rastući po razdobljima. Dok se kod Model A primjećuje opće smanjenje broja učenika u osnovnim i srednjim školama, promatrajući podatke za pojedinu nacionalnu manjinu na čijem se jeziku izvodi taj model, primjećujemo različiti intenzitet kretanja broja učenika. Najmanji broj učenika je u školskim ustanovama češke i mađarske nacionalne manjine, a najviše je učenika u školama srpske i talijanske manjine. Smjer kretanja broja učenika kod mađarske i srpske nacionalne manjine je izrazito negativan, talijanska manjina ima fluktuaciju, a češka manjina uspijeva održavati razinu broja učenika uz manja odstupanja.

Model C pokazuje tendenciju rasta broja učenika na općoj razini u osnovnoj i srednjoj školi kod svih nacionalnih manjina koji imaju ovaj oblik nastave. I ovdje se uočavaju razlike u pojedinim nacionalnim manjinama. U prosjeku je u 12 godina promatranog razdoblja najviše učenika bilo u mađarskoj nacionalnoj manjini u Modelu C, a najmanje u talijanskoj nacionalnoj manjini. Kod nekih se manjina uočava trend kontinuiranog rasta broja učenika (srpska, albanska, njemačka i austrijska, makedonska i slovenska), a kod drugih neredovitost, odsutnost kontinuiteta u održavanju nastave prema Modelu C (talijanska i poljska manjina), dok se s druge strane uvode novi jezici manjina koji do sada nisu bili ustrojani prema Modelu C (bosanski).

Raščlanimo li podatke na osnovnu i srednju školu, vidimo slična kretanja s naglaskom na prisutnost veće osjetljivosti kretanja broja učenika u srednjim školama. Izraženije je smanjenje broja učenika u Modelu A kod srpske i mađarske manjine, dok se kod talijanske manjine u posljednjih nekoliko godina uočava stagnacija. Model B u srednjoškolskom obrazovanju ima samo češka nacionalna manjina i ovdje se uočava pad broja učenika u odnosu na početak promatranog razdoblja.

Kod Modela C stanje je drukčije u srednjoj nego u osnovnoj školi, najviše učenika ima slovenska manjina, a najmanje mađarska.

Na razini cjelokupne osnovnoškolske i srednjoškolske učeničke populacije u Republici Hrvatskoj smanjenje broja učenika je kontinuirano, pri čemu je postotna promjena u odnosu na prethodnu godinu veća u srednjoj školi. U nastavi na jeziku i pismu nacionalnih manjina u svim modelima nastave dolazi do naglih skokova u odnosu na prethodno razdoblje, što objašnjavamo uvođenjem novih jezika ili širenjem postojećih jezika nastave dodatnog predmeta jezika i kulture nacionalne manjine prema Modelu C. Spomenuti skokovi u većini slučajeva samo vraćaju brojno stanje učenika na razdoblje prije toga pa zapravo ne možemo govoriti o stvarnom povećanju s obzirom na početno stanje promatranog razdoblja.

Nadalje, u nastavi na jeziku i pismu nacionalnih manjina obvezno se vodi dvojezična pedagoška dokumentacija, što u većini slučajeva zahtijeva dvostruko administriranje. U

većini škola (56%) u kojima se nastava izvodi prema Modelu A smatra se da učitelji/nastavnici ulažu dodatne napore i dodatno vrijeme za vođenje dvojezične pedagoške dokumentacije, dok u školama u kojima se izvodi nastava jezika i kulture nacionalne manjine kao dodatnog predmeta 78% smatra da je dovoljno vremena za izvršavanje administrativno-pedagoških obveza. Ovakvo stajalište je razumljivo, a u nastavi prema Modelu A potrebno je osim dnevne pedagoške dokumentacije dvojezično voditi i periodičnu (zapisnici, izvješća i drugo).

Prema zakonu koji se odnosi na odgoj i obrazovanje na jeziku i pismu nacionalnih manjina, nastavu izvode nastavnici koji barataju potrebnim manjinskim jezikom i sposobni su izvoditi nastavu na odgovarajućem jeziku. Na temelju prikupljenih podataka od škola, može se zaključiti da je u većini slučajeva taj zahtjev ostvaren, ali je u isto vrijeme potrebno planiranje kadrova za buduća razdoblja jer se sve više javljaju slučajevi u kojima se ne mogu zaposliti adekvatni kadrovi s odgovarajućim znanjem manjinskoga jezika i pisma.

U školama u kojima se nastava izvodi prema Modelu A većinom tajnik ili knjigovođa govore manjinskim jezikom, a u školama prema Modelu C taj postotak je očekivano nizak (14%). Na spomenuta radna mjesta mogu se zaposliti i osobe koje ne znaju manjinski jezik i pismo, ali bi bilo poželjno zbog komunikacije s manjinskom zajednicom, učenicima i njihovim roditeljima, kao i s predstavnicima državnih institucija i udrugama u zemlji matičnog naroda, da znaju manjinski jezik i pismo.

Na području stručnih suradnika i znanja jezika nacionalne manjine, posebice u Modelu A, uočen je veći nedostatak stručnog kadra koji poznaje jezik nacionalne manjine. Najbolja pokrivenost stručnim suradnicima koji govore manjinski jezik je kod češke i mađarske nacionalne manjine (iznad 50%), a lošija pokrivenost je kod srpske i talijanske nacionalne manjine (ispod 50%). Za Model B i Model C pokrivenost je najniža.

Jedan od većih izazova u sustavu odgoja i obrazovanja na jeziku i pismu nacionalnih manjina je pravodobno osiguranje udžbenika, prevedenih ili autorskih. Trenutni sustav daje rezultate s odmakom, u nekim slučajevima od godinu ili više dana. S tog aspekta, Ministarstvo znanosti i obrazovanja osigurava financijska sredstva za izradu, prevođenje i dotisak udžbenika i drugih obrazovnih materijala za potrebe nastave na jeziku i pismu nacionalnih manjina, većinom uz suradnju s manjinskim izdavačima.

Prostorne uvjete škole su ocijenile uglavnom dobrima, kao i njihovu opremljenost. Najviše nedostaje specijaliziranih i običnih učionica, sportskih dvorana, blagovaonica, dvorana za priredbe i kabineta za nastavnike.